

Матбуот
жамиятдаги
хилма-хил фикр
ва қарашларнинг
кўзгуси бўлиши
керак.

Ислом КАРИМОВ

Vatanimiz mustaqilligining
22 yilligi oldidan

МУСТАҚИЛ ВАТАНИМИЗНИНГ ЮКСАК МУКОФОТЛАРИ

5 май — “Ўзбекистон Қаҳрамони” унвони,
“Мустақиллик”, “Дўстлик” орденлари,
“Жасорат” ва “Шуҳрат” медаллари
таъсис этилган кун

Мамлакатимизни ҳар томонлама ривожлантириш, мустақиллигимизни мустаҳкамлаш, тинчлик-осойишталик ва миллатларaro тотувлиқни таъминлаш, Ватанимиз обрў-эътиборини янада юксалтириш йўлида фидойилик кўрсатаётган юртдошларимиз меҳнати муносиб рағбатлантирилмоқда.

Президентимиз Ислом Каримов ташаббуси билан “Ўзбекистон Қаҳрамони” унвони, “Мустақиллик”, “Дўстлик” орденлари, “Жасорат” ва “Шуҳрат” медаллари таъсис этилгани ана шундай инсонларга кўрсатилаётган юксак ҳурмат-эътиборнинг амалдаги ифодасидир.

(Давоми 2-бетда.)

ИЖОД ЭРКИНЛИГИ ВА МАСЪУЛИЯТ МУШТАРАК

“Олтин қалам” VIII Миллий мукофоти учун халқaro танлов ғолиб ва совриндорлари тақдирланди

“Туркистон” саройида журналистика соҳасида “Олтин қалам” VIII Миллий мукофоти учун халқaro танлов ғолиблари ва совриндорларини тақдирлашга бағишланган тантанали маросим бўлиб ўтди. 3 май — Жаҳон матбуоти эркинлиги кунига бағишлаб ўтказилган ушбу тадбирда сенаторлар, депутатлар, турли вазирлик ва идоралар, хорижий давлатлар элчихоналари ва халқaro ташкилотларнинг мамлакатимиздаги ваколатхоналари вакиллари, фахрий журналистлар, профессор-ўқитувчилар ва талабалар иштирок этди.

Ўзбекистон Журналистлари ижодий уюшмаси раиси, мазкур танлов ташкилий кўмитаси раиси Ш.Фулмоов, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси

Қонунчилик палатаси Спикерининг ўринбосари У.Мухаммадиев ва бошқалар Президентимиз Ислом Каримов раҳнамолигида амалга оширилаётган ислохотларнинг мазмун-моҳиятини халқимизга етказиш, одамларнинг ҳаётга, меҳнатга муносабатини ўзгартириш, жамоатчилик фикрини шакллантириш ва ёшлар маънавиятини юксалтиришда оммавий ахборот воситаларининг ўрни ва аҳамияти тобора ортиб бораётганини таъкидлади.

(Давоми 2-бетда.)

“ЭНГ ФАОЛ ЎҚУВЧИ” ва “ЭНГ ФАОЛ СИНФ”

танловлари ўқитувчию
ўқувчиларни фаолликка
ундаётир!

Таълим самарадорлигини оширишда танлов ҳамда тадбирларнинг алоҳида ўрни бор. Халқ таълими вазирлиги томонидан умумтаълим мактабларида “Энг фаол ўқувчи” ва “Энг фаол синф” номинациялари бўйича танлов ташкил этилишида ҳам айни шу мақсад кўзланган.

10

9-may — Xotira va qadrlash kuni

Хотира ва кадр халқимизнинг қон-қонига шу қадар сингиб кетган. Мамлакатимизда 9 май — Хотира ва қадрлаш кuni сифатида нишонланиши билан асрий кадрятларимиз қайта тикланди, элимизнинг эзгулик сари интилишлари юксалди.

14

«БУХОРО» — МУСОБАҚАЛАРГА ШАЙ

Халқимиз ўзининг юксак диди ва нозик таъби билан ҳар жабҳада ажралиб туради. Айниқса, бунёдкорлик ишларида аждоқларимиз олдида тушадигани йўқ. Бу бугун Бухоро, Хива, Самарқанд сингари кўҳна маданиятга бешик шаҳарларимизда кўкка бўй чўзиб турган мадрасаю миноралар мисолида ҳам яққол тасдиғини топиб турибди. Шукрки, мустақиллик кўлга киритилгач, қон-қонимизга сингиб кетган бинокорлик, меъморлик туйғуси яна кўз очди — ҳар қадамда савлат тўкиб турган, замонавий андозалар асосида қурилган мухташам иморатларимиз кўрган кишининг кўзини қувнатади.

Айниқса, аҳоли орасида спортни ривожлантириш, хусусан, ёшлар ўртасида соғлом турмуш тарзини кенг тарғиб қилиш мақсадида йўлга қўйилган уч босқичли спорт мусобақалари муносабати билан қад ростлаётган, капитал таъмирланаётган ва реконструкция қилинаётган спорт иншоотлари замон талаблари даражасида барпо этилиб ёшлар учун энг сеvimли масканларга айланаётгани билан ҳам қадрлидир.

(Давоми 15-бетда.)

МУСТАҚИЛ ВАТАНИМИЗНИНГ ЮКСАК МУКОФОТЛАРИ

(Давоми. Боши 1-бетда.)

"Ўзбекистон Қаҳрамони" унвони — мамлакатимизнинг олий даражадаги мукофоти. Бу унвон мамлакатимиз фуқароларига, айрим ҳолларда Ўзбекистон Республикаси фуқароси бўлмаган шахсларга давлат ва халқ олдидаги қарамонлик кўрсатиш билан боғлиқ хизматлари учун берилади. "Ўзбекистон Қаҳрамони" унвони билан тақдирланган шахсга "Олтин юлдуз" медали ва унвон берилганлиги тўғрисидаги ҳужжат тантанали вазиятда топширилади.

Ўтган йиллар давомида ўнлаб ватандошларимиз ана шу олий мукофотга сазовор бўлди. Улар орасида давлат ва жамоат арбоблари, фан, таълим, тиббиёт, маданият, адабиёт ва санъат намоёндалари, саноат, ишлаб чиқариш соҳаси вакиллари, фермерлар бор. Уларнинг қаҳрамонлиги, ибратли ҳаёти юртимизда баркамол авлодни тарбиялашда муҳим аҳамият касб этмоқда.

Мамлакатимизда энергетика соҳасини ривожлантиришга ҳисса қўшаётган «Сирдарё иссиқлик электр станцияси» очiq акциядорлик жамияти бош директори Мирзаҳмат Шоимов 2012 йилда "Ўзбекистон Қаҳрамони" унвонига сазовор бўлди.

— Энергетика соҳасида улкан салоҳиятга эга мамлакатимизда қўллаб янги корхоналар фойдаланишга топширилмоқда, мавжудлари модернизация қилинмоқда, — дейди Ўзбекистон Қаҳра-

мони Мирзаҳмат Шоимов. — 2001-2002 йилларда бизнинг корхонамизда ҳам Германиянинг "Siemens" компанияси билан ҳамкорликда еттинчи ва саккизинчи энергоблоklar реконструкция қилинди. Натижада, турбогенераторлар қуввати ошиб, ёнлиги сарфи 10 фоиз камайди. 2009 йилда станциянинг бешинчи энергоблоки ҳам қайта жиҳозланиб, замонавий назорат асбоблари, бошқарув ва таҳлил қурилмалари ўрнатилди. Икки ярим минг киши доимий иш билан таъминланган.

Аждодларимиз Ватан эрки, юрт озодлигини ҳамма нарсадан устун қўйган, бу буюк неъматни кўз қорачигидек асраш учун жон фидо қилган. Ота-боболаримизнинг асрий орзу-умидлари

— истиқлолимиз халқимизнинг улкан тарихий ютуғи, биз авлодларга насиб этган азиз неъматдир. Давлатимизнинг юксак мукофотларидан бири "Мустақиллик" деб номлангани ҳам бежиз эмас.

"Мустақиллик" ордени — Ўзбекистонда мустақил ҳуқуқий давлат барпо этиш ва уни мустақамлашга, мамлакатимизда тинчлик ва тараққиётни таъминлашга улкан ҳисса қўшган инсонлар меҳнатининг ёрқин эътирофидир.

Бу орден билан ҳамюртларимиздан ташқари, Ўзбекистон фуқароси бўлмаган шахслар, мамлакатимизнинг маъмурий-ҳудудий бирликлари ҳам мукофотланиши мумкин. Давлатимиз раҳбарининг 2009 йил 20 августдаги фармонида биноан Тошкент шаҳри юртимизда миллий давлатчиликни шакллантириш, мустақил ҳуқуқий демократик давлат барпо этиш, тинчлик ва барқарорликни мустақамлашга қўшган катта ҳиссаси, эзгу аънаваларни сақлаш, маданий, маънавий-маърифий ҳаётимизни юксалтириш борасидаги улкан хизматлари учун "Мустақиллик" ордени билан тақдирланди.

Ўзбекистон — кўпмиллатли мамлакат. Юртимизда юздан зиёд миллат ва элат вакиллари аҳил-иноқ ҳаёт кечириб, давлатимиз тараққиётига муносиб ҳисса қўшмоқда. Барча миллат ва элат вакиллари тили, урф-одатлари ва аънавалари ҳурмат қилиниши, ривожланиши учун барча шароит яратилган. Миллатлараро тотувлик, дўстлик юртимиздаги барқарорлик ҳамда тараққиётнинг муҳим омил бўлиб хизмат қилаётди.

"Дўстлик" ордени билан Ўзбекистонда яшаётган барча миллат ва элатлар-

нинг вакиллари ўртасида дўстлик, ўзаро ҳамжиҳатлик ва тотувликни мустақамлаш, Ўзбекистон халқининг бошқа мамлакатлар халқлари билан дўстлик ва ҳар тарафлама ҳамкорлигини ривожлантириш борасида катта ютуқларга эришган мамлакатимиз фуқаролари, шунингдек, юртимиз фуқароси бўлмаган шахслар мукофотланиши мумкин.

Эл-юртимиз тинчлиги ва osoyishtaligini асраш йўлида мardlik ва фидойилик кўрсатган инсонларнинг Ватан олдидаги хизматлари ҳеч қачон унутилмайди. Мустақиллик йилларида мамлакатимизнинг миллий ҳафсизлигини таъминлаш, жамоат тартибини сақлаш ва жиноятчиликка қарши курашда, ҳарбий ёки хизмат бурчини адо этиш вақтида кўрсатган mardlik ва жасоратлари учун ўнлаб юрtdoшларимиз "Жасорат" медали билан тақдирланди.

Мамлакатимиз иқтисодиёти, фани ва маданиятини ривожлантириш, ёш авлод-

ни ватанпарварлик, миллий истиқлол ва ижтимоий тараққиёт гоёларига садоқат руҳида тарбиялаш ишида улкан ютуқларга эришаётган юрtdoшларимиз "Шуҳрат" медали билан мукофотланади.

Бу олий унвон, орденлар, медаллар фидойилик ва ватанпарварлик эътирофи, мамлакатимиз мустақиллиги ва эртанги кунига ишончимиз тимсоли, ёш авлод учун ибрат мактабидир.

Зиёдулла ЖОНИБЕКОВ, ЎЗА шарҳловчиси

ИЖОД ЭРКИНЛИГИ ВА МАСЪУЛИЯТ МУШТАРАК

(Давоми. Боши 1-бетда.)

Мамлакатимизда демократик ислохотлари янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепциясида илгари сурилган гоёлар асосида ахборот соҳасига доир қонunchilik тизими изчил такомиллаштирилмоқда. Бу оммавий ахборот воситалари фаолиятининг самарадорлигини ошириш, уларнинг молиявий мустақиллигини таъминлаш, давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари фаолияти устидан жамоатчилик назоратини кучайтиришга хизмат қилади.

Давлатимиз раҳбарининг 2011 йил 30 декабрда қабул қилинган «Оммавий ахборот воситаларини янада ривожлантириш учун қўшимча солиқ имтиёзлари ва афзалликлар бериш тўғрисида»ги қарорига мувофиқ оммавий ахборот воситалари, нашриёт, полиграфия корхоналари ва матбуот тарқатувчи ташкилотларга қўллаб имтиёзлар берилиб, янада қулай шарт-шароитлар яратилди.

Президентимиз ташаббуси билан таъсис этилган "Олтин қалам" Миллий мукофоти ҳам ана шундай рағбат ва эътиборнинг амалдаги ифодасидир. Ўзбекистон Журналистлари ижодий уюшмаси ҳамда Журналистлари қайта тайёрлаш халқаро маркази томонидан Электрон оммавий ахборот воситалари миллий ассоциацияси, Мустақил босма оммавий ахборот воситалари ва яратилди.

агентликларини қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш жамоат фонди, Миллий телерадиокомпания, Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, Касаба уюшмалари федерацияси кенгаши ва "Uzreport" ахборот агентлиги билан ҳамкорликда ўтказилган мазкур аънавий танлов касбига садоқат, маънавий жасорат ва Ватанга муҳаббат билан ижод қилаётган журналистлар меҳнатини қадрлашда муҳим омил бўлаётди.

Ижодий беллашувнинг мавқеи, қамрови йил сайин кенгаймоқда. Бугунча ўтказилган етти танловда 181 нафар журналист асосий ва рағбатлантирувчи мукофотларга сазовор бўлди. "Олтин қалам" VIII Миллий мукофоти учун танловда 410 нафар журналист қарийб 6400 ижодий иши билан қатнашди.

Ғолибларни тақдирлаш, танловга тайёргарлик қўриш ва ўтказиш билан боғлиқ сарф-харажатлар Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ҳузуридаги Нодавлат нотижорат ташкилотлари ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-қувватлаш Жамоат фонди томонидан молиялаштирилди.

Танловнинг Бош миллий мукофотини қўлга киритган "Самарқанд — СТБ" телевизион ижодий уюшмаси махсус диплом, "Олтин қалам" кўрак нишони, статуетка ва мамлакатимизда белгиланган энг кам иш ҳақининг 200 баробари миқдоридagi пул мукофоти билан тақдирланди.

— Мамлакатимизда нодавлат омма-

вий ахборот воситалари тармоғи тобора кенгайиб бормоқда, — дейди "Самарқанд — СТБ" телевизион ижодий уюшмаси директори Аъзамжон Салоҳиддинов. — Хусусан, бугунги кунда теле ва радиоканалларнинг 66 фоизини, босма нашрларнинг эса 50 фоиздан зиёдини нодавлат оммавий ахборот воситалари ташкил этмоқда. "Олтин қалам"дек нуфузли танловнинг Бош миллий мукофоти бизга берилиши ҳам юртимизда нодавлат оммавий ахборот воситаларини ривожлантириш, ахборот соҳасини демократлаштириш, жамиятимизда фикрлар ранг-баранглигини таъминлашга қаратилган юксак эътиборнинг амалдаги яққол ифодасидир.

Ижодий беллашувнинг телевидение, радио, матбуот ва интернет-журналистика йўналишлари бўйича совриндорлари ҳам диплом, "Олтин қалам" кўрак нишони, статуеткаси ва пул мукофотлари билан тақдирланди. Тадбирда БМТ, ЮНЕСКО, ЕХХТ, Жаҳон банки, "Минтақавий мулоқот" (Словения) каби халқаро ташкилотларнинг Ўзбекистондаги ваколатхоналари, шунингдек, Ўзбекистон Касаба уюшмалари федерацияси кенгаши томонидан ҳам рағбатлантирувчи мукофотлар топширилди.

Тадбирда санъат усталари ва ижрочи ёшлар иштирокида концерт намойиш этилди.

Анвар САМАДОВ, ЎЗА муҳбири

Қутлаймиз!

Журналистика соҳасида "Олтин қалам" VIII миллий мукофоти халқаро танловининг «Энг яхши журналистик материал учун» (Интернет-журналистика) номинацияси бўйича "Учитель Узбекистана" газетаси муҳбири Александра Терехина Қадрлар тайёрлаш миллий дастури ижросига доир туркум мақолалари учун 3-ўринни эгаллади. Ҳамкасбимизни ушбу катта муваффақият билан самимий муборакбод этамиз.

ТАҲРИРИЯТ.

Тахририятимизга келган мактублар орасида бир нома эътиборимизни тортди. Наманган вилояти Чортоқ туманида якка тартибда таълим олаётган 43 нафар жисмоний ва руҳий ривожланишида нуқсонли бор, узоқ вақт даволанишга муҳтож ўқувчиларнинг ота-оналари имзолаган хат, чиндан ҳам, таъсирли эди. Мактубда болажонларнинг бошқа тенгдошлари каби эътибор ва ғамхўрликда эканидан руҳланган ота-оналарнинг миннатдорлик изҳорлари битилганди. Маълум бўлишича, тумандаги умумтаълим мактабларида якка тартибда таълим-тарбия олаётган ўқувчилар орасидан иқтидорли ўғил-қизларни аниқлаш, моддий ва маънавий қўллаб-қувватлаш мақсадида билимлар беллашуви ташкил этилибди.

Tashabbus

адабиёт, математика фанлари бўйича 1—9-синф, тасвирий санъат фанидан 2—5-синф, рус тили, чет тили, тарих, давлат ва ҳуқуқ асослари, иқтисодий билим асослари, кимё, физика ва география фанларидан 6—9-синф ўқувчилари ўзаро баҳслашишди. Туман ХТМФМТТЭ бўлимининг мониторинг гуруҳи томонидан энг илғор ва тажрибали фан ўқитувчилари иштирокида она тилидан диктант, математикадан ёзма иш мавзулари белгиланиб, бошқа фанлардан 25тадан тест саволлари тузилди. Беллашуви ўтказиш юзасидан семинарлар ташкил этилиб, методик тавсиялар ишлаб чиқилди. Иштирокчилар билими 100 баллик тизимда баҳоланди. Яқуний натижаларга кўра, барча шартларни пухта бажарган 16

нафар ўқувчи ғолиб деб топилиб, ташкилотчи ва ҳомийлар томонидан рағбатлантирилди. Эътиборлиси, туман ҳокими ва туман прокурори ғолиб ўқувчилар хонадонига шахсан бориб, совғаларни ўз қўллари билан топширгани ўғил-қизларнинг кўнгилларини кўтариб, янада яхши ўқишга чорлаган бўлса, ота-оналарни ҳам тўлқинлантириб юборди.

Айниқса, 1-синфлар бўйича 24-мактаб ўқувчиси Асадбек Раҳимов ва 3-мактаб ўқувчиси Турсунали Жунайдуллаев, 5-синфлар бўйича 45-мактаб ўқувчиси Алишер Зокиров, 6-синфлар бўйича 1-мактаб ўқувчиси Шерали Нарзуллаев юқори натижа қайд этди. Уларга ногиронлар аравачаси, қўлтиқтаёқ, эшитиш мосламаси, ғилам ва бадий китоблар тўплами тақдим этилди. Қолган 11 нафар ғолиб ҳам қимматбаҳо совғалар ва faxрий ёрликлар билан тақдирланди.

Қувонарлиси, ташаббус қанот ёзиб, Наманган вилоят халқ таълими бошқармаси томонидан маъқулланди. Энди бундай ўзига хос билимлар беллашуви ҳар ўқув йили нафақат туман, балки вилоят миқёсида ўтказиладиган бўлди.

Хайрулло АБДУРАҲМОНОВ,
«Ma'rifat» мухбири

ҲАЁТГА МУҲАББАТ

Мамлакатимизда имконияти чекланган шахсларнинг жамиятдаги фаоллигини ошириш, уларни касб-хунарга йўналтириш борасида салмоқли ишлар амалга оширилмоқда. Тошкент шаҳридаги ижтимоий ўзаро ёрдам «Меҳрибонлик» ногиронлар жамияти шундай хайрли ишларга бош-қош.

«Меҳрибонлик» ногиронлар жамиятининг ҳозирда 10та туманда филиали мавжуд. Нафақат ногиронлар ва имконияти чекланганлар, балки боқувчисиз қариялар, кам таъминланганлар билан ҳам иш олиб борадиган жамиятнинг 1500 нафарга яқин аъзоси бор. Утган йили ишбу жамиятга Олий Мажлис ҳузуридаги нодавлат нотижорат ташкилотларни ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-қувватлаш жамоат фонди томонидан давлат гранти ажратилган эди. Грант асосида ўқув-ишлаб чиқариш ёшлар маркази ташкил этилиб, унга 40дан зиёд киши жалб этилди. Нодира Тиллаева, Икромжон Эшматов, Шахло Эрматова каби марказнинг фаол аъзолари ўз лойиҳалари асосида кўплаб тadbирлар уюштирмоқда. Утган тўрт ой давомида жамият аъзоларидан 33 нафари компьютер саводхонлиги, 28 нафари эса тикувчилик тўғрисида қатнаб, маляка оширди. Айни пайтда бисер тикиш, каштачилик, инглиз тили, тикувчилик тўғрисида қизиқиш билдираётганлар талайгина.

— Тўғарақларга уч нафар педагог жалб этилган, баъзан улар машғулоти тўлиқ ўтишга улгурмайдилар. Имконияти чекланган болаларга тикиш-би-чишни ўргатиш истагидаги ҳомийлар бу муаммони ҳал этишда бизга ёрдам беришди. «Яхши ўзлаштирсангиз, иш билан таъминлаймиз, кўргазма ташкил этамиз», дея қизиқтирилгани боис, келувчилар сони кўпаймоқда. Ногиронлар аравачасида ҳаракатланадиганларни олиб келиб-олиб кетиш учун таксопарклар билан шартнома имзоланган, — дейди жамият раиси Райхон Нурмухамедова. — Жисмоний руҳий нуқсон одамда ўзига нисбатан ишончсизлик ва тушқунлик кайфиятини уйғотди. Биз бундай инсонларга қувонч бағишлашимиз, вақтини мазмунли ташкил этишга ёрдам беришимиз керак. Турли саналарда жамият аъзоларини дастурхон атрофига йиғамиз. Улар рақсга тушишади, кўшиқ куйлашади, шеър айташади. Яқинда қизлар ўртасида қўрик-танлов ташкил этдик. Алла айтиш, таом тайёрлаш, меҳмон кутиш шартлари бўйича беллашган

иштирокчи ва ғолиблар ҳомийлар ҳисобидан рағбатлантирилди. Чилонзор туманидаги филиалимизда 12 нафар ногирон боланинг суннат тўйини ўтказдик.

«Меҳрибонлик» ногиронлар жамиятининг туман бўлими ҳам доимо ғажув. Чилонзор, Сергели ва Учтепа туман филиалларидаги тикувчилик, бисер тикиш тўғрисидаги грант асосида молиялаштирилгани қувонарлидир.

— Қизим Саодат туғма ногирон, улгайган сари тушқунликка тушиб борарди, — дейди оналардан бири Фотима Султонова. — «Меҳрибонлик» жамиятига аъзо бўлгач эса, тамоман ўзгарди, унда ҳаётга муҳаббат уйғонди. Ҳозир 28 ёшда, дўст-дугоналари билан кўришишга ошиқади, телефонда гаплашади. Қизим бисер тикиш тўғрисида аъзо, уйда ҳам қўлидан майда мунчоқлар тушмайди.

Жамият аъзоларининг доимо ана шу даргоҳга шошаётганини кузатган кишининг таъсирланиши шубҳасиз.

Моҳичехра ЛАТИПОВА,
«Ma'rifat» мухбири

ЯНГИЛИК ҚАНОТ ЁЗМОҚДА

Чортоқ туманида якка тартибда таълим олаётган ўқувчилар орасида билимлар беллашуви ўтказилди

Чортоқ туман ҳокимлиги, ХТМФМТТЭ бўлими, туман прокуратураси ҳамкорлигида бошланган ташаббус билан яқиндан танишиш иш-тиёқи бизни Чортоқ тумани сари отланишга ундади.

— Мамлакатимизда жисмоний ва руҳий ривожланишида нуқсонли бор болаларнинг ҳам соғлом тенгдошлари каби таълим-тарбия олиши учун барча шароитлар яратилган, — дейди туман ХТМФМТТЭ бўлими mudiri С.И. Соқов. — Чортоқда ҳам 43 нафар ўғил-қиз уйда, якка тартибда ўқимоқда. Уларни моддий ва маънавий қўллаб-қувватлаш, давлат таълим стандартларига мос билим олишига кўмаклашиш доимий эътиборда.

Туманимизда ҳам бу борадаги ишлар амалга ошириб боришмоқда. Айниқса улар ўртасида ўзаро рақобат муҳитини юзага келтириш, ўқиб-ўрганишга бўлган қизиқишини ошириб бориш асосий вазифамиз ҳисобланади. Шу мақсадда илгари сурган таклифимиз туман ҳокимлиги ва туман прокуратураси томонидан маъқулланди. Шундан сўнг алоҳида ҳолатлар назарда тутилган ҳолда билимлар беллашувини ташкил этиш ва ўтказиш билан боғлиқ тартиблар ишлаб чиқилди. Унга кўра, она тили ва

нафар ўқувчи ғолиб деб топилиб, ташкилотчи ва ҳомийлар томонидан рағбатлантирилди. Эътиборлиси, туман ҳокими ва туман прокурори ғолиб ўқувчилар хонадонига шахсан бориб, совғаларни ўз қўллари билан топширгани ўғил-қизларнинг кўнгилларини кўтариб, янада яхши ўқишга чорлаган бўлса, ота-оналарни ҳам тўлқинлантириб юборди.

Айниқса, 1-синфлар бўйича 24-мактаб ўқувчиси Асадбек Раҳимов ва 3-мактаб ўқувчиси Турсунали Жунайдуллаев, 5-синфлар бўйича 45-мактаб ўқувчиси Алишер Зокиров, 6-синфлар бўйича 1-мактаб ўқувчиси Шерали Нарзуллаев юқори натижа қайд этди. Уларга ногиронлар аравачаси, қўлтиқтаёқ, эшитиш мосламаси, ғилам ва бадий китоблар тўплами тақдим этилди. Қолган 11 нафар ғолиб ҳам қимматбаҳо совғалар ва faxрий ёрликлар билан тақдирланди.

Қувонарлиси, ташаббус қанот ёзиб, Наманган вилоят халқ таълими бошқармаси томонидан маъқулланди. Энди бундай ўзига хос билимлар беллашуви ҳар ўқув йили нафақат туман, балки вилоят миқёсида ўтказиладиган бўлди.

Хайрулло АБДУРАҲМОНОВ,
«Ma'rifat» мухбири

БИТИРУВЧИЛАРНИНГ ИШИ ТАЙИН

Бухоро вилоятида ҳам ёшларни, жумладан, касб-хунар коллежи битирувчиларини иш билан таъминлаш борасида изчил ишлар олиб боришмоқда. Бундан асосан касб-хунар коллежи мисолида ҳам кўриш мумкин. Ушбу таълим масканини жорий йили 351 нафар ўқувчи тамомлайди.

Таълим масканида ўқитиш сифати ва самарadorлигини янада ошириш, янги илғор педагогик технологияларни ўқув жараёнида қўллаш, малякали мутахассисларни тайёрлаш борасида аниқ чора-тадбирлар амалга оширилади. Коллеж битирувчиларини ишга жойлаштириш бўйича тегишли ташкилот ва муассасалар билан уч томонлама шартномалар имзоланиб, ўқувчиларнинг жойлардаги амалиёти самарали йўлга қўйилган.

Суратларда: Фиждудон агросаноат касб-хунар коллежи дарс жараёнидан лаҳзалар.

Тоҳир ИСТАТОВ (ЎЗА) олган суратлар.

Yangiliklarda yurt nafari

❖ Андижон саноат ва транспорт касб-хунар коллежида касб-хунар коллежларини тамомлаган ва мuddатли харбий хизматни ўтаб қайтган ёшлар, шунингдек, хотин-қизлар учун бўш иш ўринлари ярмаркаси ташкил этилди.

Шаҳар ҳокимлиги, прокуратураси, бандликка қўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш маркази ҳамкорлигида ташкил этилган бу галги меҳнат ярмаркасида шаҳардаги 80га яқин корхона, ташкилот ва муассаса 571 бўш иш ўрни билан иштирок этди.

— Ярмарка фойдали бўлмоқда, — дейди шаҳар бандликка қўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш маркази бош мутахассиси Иродахон Муродова. — 16 киши доимий иш билан таъминланди, 21 фуқаро ишга жойлашиш учун йўланма олди.

Тадбир доирасида мутахассислар меҳнат қўнчилиги, иш берувчининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари тўғрисида суҳбатлар ўтказиб, фуқароларга зарур тавсия ва маслаҳатлар беришди.

❖ Қарши муҳандислик-иқтисодиёт институтида «Ишлаб чиқариш корхоналарининг долзарб муаммоларини ечишда инновацион технологияларнинг ўрни» мавзусида илмий анжуман ўтказилди.

Мамлакатимиздаги олий ўқув юртлири профессор-ўқитувчилари, илмий-тадқиқот институтилари тадқиқotchилари ва талабалар иштирок этган анжуманда мутахассисларнинг ноорганик, юкори молекуллар ва органик моддаларнинг кимёвий технологияси, озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳамда нефть ва газни қайта ишлаш саноати корхоналарининг долзарб муаммоларини ечишда инновацион технологияларнинг ўрни ва аҳамияти мавзуларидаги маърузалари тингланди.

— Президентимизнинг 2008 йил 15 июлда қабул қилинган «Инновацион лойиҳалар ва технологияларни ишлаб чиқаришга татбиқ этишни рағбатлантириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги қароридан ишлаб чиқариш корхоналарининг муаммоларини ечишда инновацион технологияларни жорий этиш, фан, таълим ва ишлаб чиқариш корхоналари ҳамкорлигини янада кучайтириш устувор вазифалар сифатида белгиланган, — дейди Қарши муҳандислик-иқтисодиёт институтининг илмий ишлари бўйича проректори Ф.Узюков. — Қарор ижроси доирасида ташкил этилган ушбу анжуман фан, таълим ва ишлаб чиқариш корхоналари ўртасидаги ҳамкорликни янада ривожлантириш, илм-фан илгор янгилликларини иқтисодиётимизнинг турли соҳаларига самарали татбиқ қилишда муҳим аҳамият касб этади.

❖ Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институтида мамлакатимизда музейшўнослик соҳасининг иштирокчиларига бағишланган илмий-амалий семинар бўлиб ўтди.

Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги ЮНЕСКО ишлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Миллий комиссияси билан ҳамкорликда ташкил этган тадбирда тегишли вазирликлар, давлат ва халқаро ташкилотлар вакиллари, мамлакатимизда фаолият юритаётган музейлар ходимлари иштирок этди.

Мамлакатимизда музейлар ишини ривожлантириш, фаолиятини янада такомиллаштириш, моддий-техник базасини мустаҳкамлаш, сақланаётган ноёб осори-атикаларни келгуси авлодларга безавол етказишга алоҳида эътибор қаратилаётди. Бу борада давлатимиз раҳбарининг 1998 йил 12 январда қабул қилинган «Музейлар фаолиятини тубдан яхшилаш ва такомиллаштириш тўғрисида»ги фармони муҳим омил бўлмоқда.

Илмий-амалий семинарда музейлар фаолиятида илмий тадқиқotchлар ва маърифий дастурлар, ижтимоий ҳамкорлик, соҳада ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш самараларига оид маърузалар тингланди.

ЎЗА ва махсус мухбирларимиз йўлаган материаллар асосида тайёрланди.

Битирувчилар бандлиги тўла таъминланади

Самарқанд шаҳридаги тиббиёт коллежлари битирувчилари бандлигини таъминлаш бўйича ташкил этилган учрашувда ана шундай қарорга келинди.

Шаҳар ҳокимлиги, вилоят соғлиқни сақлаш, ўрта-махсус касб-хунар таълими бошқармалари, шаҳардаги тиббиёт коллежлари битирувчилари ва уларнинг ота-оналари билан ўтказилган тадбирда ёшларни иш билан таъминлаш ва уч томонлама шартнома тузиш масалалари муҳокама этилди.

Тадбирда ушбу муҳим ижтимоий вазифанинг ёшлар камолоти ва соҳа тараққиётида тутган ўрни хусусида фикр юритилди.

— Қизим Дилноза Фаттоева Сибё тиббиёт коллежи битирувчиси, — дейди Машхура Шарафиддинова. — Бугунги учрашувда у 2-сон туғуруқ мажмуасига ишга қабул қилиниши ҳақидаги уч томонлама шартномани имзолади. Энди фарзандимнинг келажагидан кўнглим тўқ. Чунки, унинг доимий иш билан таъминлангани келгусида турмушининг ҳам обод бўлишини кафолатлайди.

Йиғилишда иштирок этганлар ўқув муассасалари, тиббиёт масканлари раҳбарлари ва ота-оналар ўртасидаги ҳамкорликни янада мустаҳкамлаш лозимлигини таъкидлашди.

Ҳаким ЖўРАЕВ, «Ma'rifat» мухбири

Мураккаб мавзуларни қизиқарли ўқитиш

Чилонзор туман халқ таълими муассасалари фаолиятини методик таъминлаш ва ташкил этиш бўлими ташаббуси билан 179-умумтаълим мактабида туманининг кимё, биология фани ўқитувчилари учун семинар ташкил этилди.

Ўқитувчилар шўбаларга бўлинган ҳолда 201-мактаб ўқитувчиси Д.Жўраеванинг «Тузлар гидролизини», 114-мактабнинг тажрибали муаллими С.Рашидованинг «Биология фанидан баҳс-мунозарали дарс», 200-мактаб ўқитувчиси С.Раҳматуллаеванинг «Генларнинг бириккан ҳолда ирсийлиниши», 202-мактабдан М.Сулонованинг «Организмнинг ички секреция безлари» мавзуларидаги очик дарсларини кузатишди. Айниқ-

са, 201-умумтаълим мактаби кимё фани ўқитувчиси Д.Жўраеванинг фанини ўқитишда янги усул ва технологиялардан фойдаланиш бўйича тақдироти ҳамда мавзуга оид атамаларнинг инглиз тилидаги таржима-ларини ўргатиш бўйича тажрибаси методистлар томонидан алоҳида эътироф этилди.

Озода РАҲАБОВА, методист

Тинчлик — олий неъмат

Тошкент давлат иқтисодиёт университети маданият саройида «Тинчлик ва барқарорлик — олий неъмат» мавзусида маданий-маърифий тадбир ўтказилди. Ўзбекистон телерадиокорпорацияси томонидан тайёрланган «Тинчлик учун курашмоқ керак» номли махсус видеофильм тадбирга ўзгача маъно бағиш-лади.

Фильм намойишидан сўнг, университет Ўзбе-

кистонда демократик ҳамият қуриш назарияси ва амалиёти ва фалсафа кафедралари профессор-ўқитувчилари томонидан видеолавҳаларда келтирилган маълумотлар мазмун-моҳияти кенг шарҳ-лаб берилди. Бу маънавий-маърифий тадбир талабаларни эзгуликка ундаган бўлса, ажаб эмас.

Тоҳир АҚРАМОВ, ТДИУ маънавий ва маърифат ишлари бўйича проректори

Ораста кийим — одоб кўрки

Замонавий қизлар бой маънавий-руҳий олами, кийиниши, муомаласи, пазандалиги билан ҳаётга тайёр бўлиши керак. Бу — уч йилдан бери таълим муассасаларида ўтказилиб келинаётган «Ораста қизлар» кўрик-танловининг асосий мақсади.

Ko'rik-tanlov

Ўзбекистон Миллий университетида ўтказилган «Ораста кийим — одоб кўрки» мавзусидаги тадбирда бу ўз исботини топди.

Университетнинг ҳар бир факультетидан сараланган талаба-қизлар маданият саройида кийиниш маданиятига доир шартларни бажариб, дид-фаросати ва малакасини намойиш этдилар. «Ёшлар ва мода» мавзусида 5 дақиқалик видеоролик, миллий либослар тарғиботи, дизайнерлик қобилияти ва иқтидорини кўрсатиш учун эркин мавзу бўйича ҳар бир иштирокчининг ўзига хос ёндашуви ҳакамлар ҳайъати томонидан беш баллик тизимда баҳо-лаб борилди.

Ҳакамлар ҳайъатининг якуний балларига кўра, журналистика факультети 1-босқич талабаси Малика Рўзиева биринчи ўринга сазовор бўлди.

Ҳ.КУЗМЕТОВА, У.ИСМОИЛОВА

Суратда: тадбирдан лавҳа В.ГРАНКИН сурати

«ПАРЛАМЕНТАРИЗМ БИЛИМДОНИ» ТАНЛОВИ

Азиз ёшлар! 2013 йил 7 майдан бошлаб Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг расмий веб-сайти (www.parliament.gov.uz)да ёшлар ўртасида «Парламентаризм билимдони» танловининг дастлабки тури ўтказилади.

Танловнинг асосий шартлари ва талаблари:

1. Танлов иштирокчиси — 14 ёшдан 30 ёшгача бўлган ёшлар.
2. Танловнинг мақсади — ёшларнинг ҳуқуқий ва сиёсий билимларини бойитиш, улар орасида Конституция ҳоқларини кенг тарғиб қилиш, қонуналарни қабул қилиш ва миллий парламентимиз фаолияти тўғрисидаги батафсил ҳамда ишончли ахборотларни олиш, шунингдек, ёш авлодининг ҳуқуқий ҳамда сиёсий тафаккурини ривожлантиришга муносиб ҳисса қўиш.
3. Танловда қатнашиш қоидалари — Танловда иштирок этишни хоҳловчилар танлов иштирокчиси сўровномасини тўлдиришлари лозим. Унда ўзи ҳақидаги маълумотлар (исми-шарифи, туғилган йили, иш ёки ўқиш жойи, яшаш манзили, телефон рақами) албатта, кўрсатилиши шарт. Танлов иштирокчиси-нинг сўровномаси Қонунчилик палатаси веб-сайтида жойлаштирилади.
4. Танловнинг асосий шартлари — Танлов саволлари Қонунчилик палатасининг веб-сайтида ҳар ҳафтанинг сешанба кўни жойлаштирилади. Танлов иштирокчиларининг жавоблари савол эълон қилинган ҳафтанинг якшанба кўнигача қабул қилинади. Ушбу мuddат давомида ҳар бир қатнашчи саволларга фақат бир марта жавоб бериши мумкин.
5. Танлов саволларининг йўналишлари: — Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунлари;

- Олий Мажлис Қонунчилик палатаси фаолияти;
- Депутатлик бирлашмалари фаолияти (сиёсий партиялар фракциялари, депутатлик гуруҳлари сони, уларнинг таркиби ва ваколатлари).

6. Танловни баҳолаш мезонлари — ҳар бир тўғри жавоб бир баллдан баҳоланади. Барча савол ва жавобларнинг вариантлари ўзбек ва рус тилларида жойлаштирилади. Қонунчилик палатаси веб-сайтида ҳар душанба кўни танлов қатнашчиларининг рейтинг жадвали эълон қилинади, унда қатнашчилар исми-шарифи ва умумий баллари кўрсатилади.

7. Танлов ғолибларини аниқлаш ва тақдирлаш — Танлов натижаларига кўра, йиғилган балларнинг миқдорига қараб ғолиблар аниқланади. Ғолиблар Олий Мажлис Қонунчилик палатасининг диплом ва эсдалик совғалари билан тақдирланадилар. Фаоллик кўрсатган ёшлар Қонунчилик палатасида ўтказиладиган тантанали тақдирлаш маросимида қатнашадилар ва Қонунчилик палатаси фаолияти билан яқиндан танишадилар.

8. Танловни ўтказиш мuddати — 2013 йил 7 майдан 2013 йил 1 декабр-гача.

9. Танловнинг якуний тақдирлаш маросими Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 21 йиллиги арафасида ўтказилади.

Он-лайн танловнинг бошқа танловлардан фарқли жиҳати саволлар компью-тер базанинг электрон тармоғига кирилган бўлиб, жавоблар электрон тар-тибда ҳисоблаб чиқилади.

Танловда фаол иштирок этинг ва парламентаризм билимдонига айланнг!

Хар бир киши уйдан чиқиши билан йўловчи ҳисобланади. У ўз манзилига яқин бўлса пидеа, олис жойга енгил автомашина, автобус, поезд ёки самолётда етиб олишни мўлжаллайди. Табиийки, у йўли бехатар бўлишини, манзилига эсон-омон етишини истайди. Йўл ҳаракатида иштирок этаётган фуқаролар нафақат қоидаларни, балки юзага келиши мумкин бўлган мураккаб вазиятда қандай йўл тутишни ҳам билиши керак. Умумий ўрта таълим муассасаларининг 1-синф ўқувчилари учун ўқув предметларига кўшимча равишда киритилган 17 соатдан иборат «Йўл ҳаракати хавфсизлиги» дарсида асосий мақсад уларга йўл-транспорт белгилари, кўнгилсиз ҳодисалар ҳақида тушунча беришга йўналтирилади. 2—8-синф ўқувчиларига бу бўйича барча мавзулар тарбиявий соат мазмунига сингдирилади.

Нигора Мусаева, Ҳамза туманидаги 149-умумтаълим мактабининг бошланғич синф ўқитувчиси:

— 1-синф ўқувчилари учун ажратилган икки ҳафтада бир соат «Йўл ҳаракати хавфсизлиги» дарсини ўқишда кўргазмалар, воситалар ва тарқатма материаллардан фойдаланмоқдам. Шу мавзуда ишланган мультфильмлар ҳам болаларга аънанавий дарсдан кўра кўпроқ ёқайди. Машгулотларимизга соҳа ходимларини ҳам таклиф этаёмиз. Яқинда Ҳамза тумани Ички ишлар бўлими давлат автомобиль назорати инспектори Икром Ибодов йўл белгиларининг нима мақсадда қўйилиши, светофор чирокларининг ёниб-ўчиши, чорраҳада нималарга эътибор қаратиш кераклиги ҳусусида ўқувчиларимизга тушунча берди. Дарсининг ноодатий ўтиши болажонлар қизиқишини янада оширди. Мактаб ҳовлисида йўл белгиларидан фойдаланган ҳолда катта чорраҳани чизиб машгулот ўтсак, янада қизиқарли, самарали бўлади. Май ойининг биринчи ярмида «Шаҳар йўлларига саёҳат» мавзусида шундай усулдан фойдаланишни режалаштирганман.

Автомашиналар сонининг ортиб бориши натижасида шаҳарларда транспорт воситаларининг ҳаракатланиши кўпаймоқда. 2013 йил 10 апрелдан кучга кирган «Йўл ҳаракати хавфсизлиги тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни (янги таҳрирда) йўл ҳаракати хавфсизлиги соҳасидаги қонунчилик асосларини ҳуқуқни қўллаш амалиёти янада мустаҳкамлаш, фуқароларнинг ҳаёти, соғлиги, уларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари, юридик ҳамда жисмоний шахсларнинг мол-мулки, шунингдек, атроф-муҳит ҳимоя қилинишини таъминлашда муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

Ушбу қонуннинг 10-моддасида Ички ишлар вазирлигининг Давлат йўл ҳаракати хавфсизлиги хизмати ваколатлари белгиланган бўлиб, модданинг учинчи бандида шундай жумлалар қайд қилинган: «...йўл ҳаракати қатнашчиларининг ушбу Қонунга, Йўл ҳаракати қоидаларига ҳамда бошқа қонун ҳужжатларининг йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлашга оид қисмига rioya этиши устидан назоратни амалга оширади». Демак, давлат йўл ҳаракати

боришди. Вазирлар Маҳкамаси томонидан «Болалар иштирокидаги йўл-транспорт ҳодисаларининг олдини олишга қаратилган 2010—2015 йилларга мўлжалланган давлат дастури»нинг қабул қилиниши катта аҳамиятга эгадир. Ушбу давлат дастури ижросини таъминлаш учун бошқарманинг бевосита Халқ таълими вазирлиги билан ҳамкорлик ўрнатган.

Тўғри, ҳар бир болада йўл ҳаракати ва унинг белгилари ҳақида муайян тушунча бор, аммо мактаб ўқувчиларини ҳақиқатга оғохликка, тартибни сақлашга ундашимиз керак. Халқ таълими вазирлиги билан ҳамкорликда ҳар йили 2—12 сентябрь кунлари «Диққат,

рининг юқори синф ўқувчиларидан иборат жамоалар автомобиль йўлларида ҳаракатланиш бўйича эгаллаган билим ва кўникмаларини намойиш этишади. Ўқувчилар йўл-транспорт ҳодисалари рўй берган вақтда тезкор ҳаракатни амалга ошириш бўйича саҳна кўринишларини ҳавола этадилар. Тест саволларига жавоб топиш, муаммоларни вазиятларни ҳал қилиш бораида ҳам беллашадилар. Бу йил танловнинг якуний босқичини июнь ойида Гулистон шаҳрида ўтказиш режалаштирилган.

Ҳаёт тасодифларга тўла. Кутилмаганда рўй берган бахтсиз ҳодисалар оқибатида кимдир жароҳатланади ёки

Dolzarb mavzu

киши ярим соат ичида шифохонага келтирилса, ҳаётини 50 фоизга сақлаб қолиш мумкин. Айниқса, жароҳат олганлар мактабгача ёшдаги болалар ва ўқувчилар бўлса, ҳалокатдан аввалги соғлигини суриштириш, синини тузатишга қаратилган энг муҳим тадбирларни амалга ошириш ва низоҳат, бемор учун реабилитация шароити яратилиши керак. Автоҳалокатда олинган жароҳат тасодифий шикастланишдан кескин фарқ қилиб, боланинг оёққа туриб кетиши учун камидан бир йил керак бўлади. У шунча вақт таълим жараёнидан ажралиб қолади, аммо шифокор тавсиясига кўра, унга яқка тартибдаги уй таълими жорий этилади. Баъзан беморни бир эмас, кетма-кет икки, уч бор операция қилишимизга тўғри келади. Бундан ташқари, автоҳалокат туфайли мия, елка, оёқ, бел, ички аъзолар жароҳатланган бўлса, бирваракай даволашга киришиш қийин. Муолажаларни навбат билан олиб борамиз. Кўряпсизки, ҳайдовчилар йўл ҳаракати қоидаларига rioya қилмаслиги, спиртли ичимлик истеъмол қилиб рулга ўтириши ёки пидедаларнинг шошқалоқлик қилиб, кўчаларни нотўғри кесиб ўтиши қандай оқибатларни келтириб чиқаради. Шундай экан, инсон тақдирини, ҳаётини издан чиқариб юбориши мумкин бўлган бундай воқеаларга йўл қўймаслигимиз керак.

Ҳар бир киши йўл ҳаракати иштирокчиси сифатида тартиб-қоидаларни ўзлаштириши ва уларга rioya этиши лозим. Юқорида таъкидлаб ўтганимиздек, бундай билим, кўникма ва малакани эгаллашга мактаб даврида асос яратилади. Республика таълим марказининг ижтимоий, иқтисодий билим асослари ва маънавий-маърифий ишлар бўлими бош методисти Муқаддас Омонова «Йўл ҳаракати хавфсизлиги» ўқув предмети ўқитишдаги янгилар ҳусусида шундай дейди:

— Маъкур ўқув предмети бўйича синф раҳбарларига асқотадиган режа ва машгулотлар ишланмаси яратилди. Электрон шаклдаги бу манбада чорраҳа, светофор, пидедалар йўлкаси, ҳайдовчи rioya қилиши керак бўлган ҳолатлар, йўл белгилари аниқ тарзида ишланган. Ушбу электрон ресурс www.rtm.uz сайтига joylash-тирилган. Қўлланманинг босма нашрини ҳам тайёрлаш режалаштирилган. Кўп нусхада чоп этирилиб, барча мактабларга етказиб бера оларсак, мақсадга мувофиқ бўлади.

Йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлашнинг ҳуқуқий, таълимий ҳамда тиббий томонларини таҳлил қилиш шундай ҳулоса берадики, бу бир ёки икки соҳа ходимлари зиммасидаги иш эмас. Бу масалага кенг жамоатчилик ҳисса қўшсагина, йўллари-мизда тинчлик, осоийшталлик таъминланади, бахтсиз ҳодисалар олди олинади.

Хулқар ТҲИМАНОВА,
«Ma'rifat» муҳбири

ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ХАВФСИЗЛИГИ

буни кенг жамоатчилик иштирокисиз
таъминлаб бўлмайди

хавфсизлиги хизмати ходимларининг амалга оширадиган ишлари қўлами кенг. Бу ҳақда Ички ишлар вазирлигининг Давлат йўл ҳаракати хавфсизлиги хизмати бошқармаси инспектори, капитан Акмал Юнусов шундай фикр билдирди:

— Йўл-транспорт ҳодисаларининг олдини олишга жамоатчилик ҳам масъулдир. Ўтказилаётган кенг қамровли тадбирларга қарамай, баъзан катта ва кичик йўللarda кўнгилсиз ҳодисалар содир бўлиб туради. Шуниси афсусланарлики, автоҳалокат оқибатида жабрланган шахсларнинг бўлажон қисми мактабгача ёшдаги фарзандларимиз ёки ўқувчилар ҳиссасига тўғри келади. Шу йилнинг биринчи чорагида ички ишлар бўлимининг мутаассиди ходимлари умумтаълим мактабларида 7121 марта йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлашга оид суҳбат ўтказиб, ўқувчилар иштирокида содир этилиши мумкин бўлган ноҳуш ҳодисаларнинг олдини олиш юзасидан кенг тушунтириш ишларини олиб

болалар! тадбирини ўтказиб келмоқдамиз. Педагоглар, ота-оналар, маҳалла фаоллари, ҳуқуқ-тартибот органлари ходимлари жалб қилинадиган бу тадбирда мактаб ўқувчилари, мактабгача ёшдаги болалар, меҳрибонлик уйлари ҳамда махсус мактаб-интернат тарбияланувчиларига яна бир қарра катта йўллarda ҳаракатланиш, светофор чирокларининг ўчиб-ёнишига қараб иш тутиш, йўл ҳаракати белгиларининг аҳамияти ҳақида эслатма берилади.

Ички ишлар вазирлигининг давлат йўл ҳаракати хавфсизлиги хизмати бошқармаси, Соғлиқни сақлаш, Халқ таълими вазирликлари, «Соғлом авлод учун» халқаро хайрия жамғармаси, «Маҳалла» хайрия жамоат фонди, «Қамолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати марказий кенгаши, «Тадбиркор аёллар» уюшмаси, «Автохамроҳ» журнали таҳриратининг 2010 йилда қабул қилинган қўшма қарорига биноан, «Ёш автотранспортчилар» танловининг ўтказилиши муҳим аҳамият касб этмоқда. Унда умумтаълим мактаб-

ҳаётдан эрта кўз юмади. Бунга аксарият ҳолларда ҳайдовчилар ва пидедаларнинг йўл ҳаракати қоидаларига rioya қилмаслиги, маст ҳолда машинани бошқариш, баъзан эса об-ҳаво инжиқликлари сабаб бўлиши мумкин. Нима бўлишидан қатъи назар, таҳликали вазиятда қолган шахсга тез тиббий ёрдам кўрсатиш, ҳаётини сақлаб қолиш энг муҳим масаладир. Шу ўринда соғлиқни сақлаш вазирлигига қарашли травматология ва ортопедия илмий-текшириш институтининг тажрибали шифокорларидан бири, тиббиёт фанлари доктори, профессор Искандар Хўжановнинг фикр-мулоҳазаларини келтириб ўтиш айтиш мумкин:

— Автоҳалокат оқибатида инсон ҳаёти хавф остида қолади. Тошкент шаҳри ва барча вилоятлардаги «Тез тиббий ёрдам» маркази шифокорлари бундай ҳодисалар рўй берган вақтда шошлинч ёрдам кўрсатишга ошиқадилар. Кузатишларимиз шуни кўрсатадики, автоҳалокат содир бўлгач, қаттиқ жароҳатланган

ТИЛ — ҚАЛБ КАЛИТИ

Darslarni kuzatganda

Фарзандларимиз дунё билан тиллашишини орзу қиламиз ва шукрим, бу мақсад ижобатини ҳам кўра-япмиз. Айни пайтда олам ахлидан нимани ўрганмоғ-у, неларни турмуш тарзимиизга олиб қирмоқ мумкинлигини-да бот-бот аниқлаб тураемиз. Шу боис мактаблардаги ҳар бир сабоқнинг аҳамияти болага янги-янги билимларни етказиш, мавзуларни ўзлаштириш самарадорлигини ошириш, шунинг баробарида қалбига эзгулик уруғларини қадашдек мақсадларга эришилгани билан ўлчанadi.

Навоий шаҳридаги 11-ихти-сослаштирилган давлат умум-таълим мактабида бу борада катта тажриба тўланган. Билим даргоҳида тахсил олган ва олаётган ёшлар вилоят, республика миқёсидаги танловлар, тадбирларда беллашуларда ҳам турли давраларда катта кичик билан муомала муносабатда, жамоат ишларида ҳам ўз фаоллиги, ташаббускор ва жонқурлиги билан ажралиб туради. Бунинг замирида эса, албатта, устоз-мураббийларнинг катта меҳнати, бир соатлик дарсини йирик бир асарга айлантира олишдек салоҳияти мужассам.

Феруза Нажабова ўқувчиларга инглиз тилини ўргатар экан, эгалланаётган билимлар ёшлар хотирасидан мустаҳкам ўрин олиши учун мавзуларни ҳаётий мисоллар билан уйғунлаштирадди. Синфда тинглаб, ўқиб тушуниш, ўз устида ишлаш, билимларни мустаҳкамлаш, саволларига қониқарли жавоб топа олиш, инсоний фазилатларни улуғлаш рағбатини туйишдек муҳит яратадди. Утган йили ўқувчиси Дилдора Абдурахмонова билимлар беллашувида республика босқичида 90,5 балл тўплаб, биринчи ўринни эгалладди. Вилоятда 69 балл йиққан Ҳалимжон Жўраев эса республика босқичида 74 баллик кўрсаткич билан устозини беҳад ҳурсанд қилди. Ёш бўлса-да, ибратли тажрибага эга муаллимнинг 5-синфда утган «Хайвонлар — бизнинг дўстимиз» мавзусидаги бир соатлик дарсини кузатишга жазм этдик.

Дарсининг ибтидоси

«Дарсининг боши», «Дарсининг якуни» деган ибораларни қирқ беш дақиқага эга этилган мuddат маъносиди тушунамиз. Феруза-

хон учун эса «Дарсининг ибтидоси» янги ўқув йили аввалида ёки «Фалон синфда шу мавзу ўтилади» деган ўқув режасини тузгандан бошланади. Белгиланган сана яқинлашганича қўшимча материаллар йиғади. Ҳамкасбларнинг дарсларини кузатади. Ота-оналар билан яқиндан танишиб, фарзандларнинг хорижий тилини ўрганишларига муносабат билан қизиқади.

Чет тилларни ўрганиш ўқувчидан катта меҳнат, сабр-тоқат талаб этади, — дейди муаллима. — Баъзи ота-оналар «Болам ярим тунгача дарс қилапти, касал бўлиб қолади...» дея уларни аяшди. Модомики шундай экан, улар ўғил-қизининг кундалик тартибини тўғри тузиб олишига ёрдам беришлари лозим. Агар бола вақтида дам олиб, вақтида овқатланса, ҳеч қандай чарчаш сезмайди. Ота-онанинг фарзанди билан биргаликда тил ўрганишга киришиши эса улардаги қизиқишни янада оширади, қийинчиликларини осон ва тез енгишига имконият яратадди.

Ферузахон навбатдаги дарсига тараддуд кўрар экан, ўқувчиларнинг ўзлаштириш даражаси, психологияси, фанига муносабатини ўрганди. Мақсад битта: қандай усул ёки услубни қўллашдан қатъи назар, албатта, қутилган натижага эришмоқ керак! У яхши биладикки, мавзулар занжир ҳалқалари мисол бир-бири билан боғланиб кетган. Бир сабоқ яхши ўзлаштирилмай, ўқувчилар билимидаги бўшлиқ ҳалқаларда тўғун ҳосил этдимки, кейинги дарсларга ҳам салбий таъсирини ўтказмай қолмайди.

Синфдаги «билимдон», «ўрта-миёна», «бўш ўзлаштирувчи» ўқувчиларни аниқлаб олган муаллима дарсини «Муз ёрар», «Бахс-мунозара», «Гуруҳлараро ишлаш», «Якка тартибда иш-

лаш», «Ақл чархи», «Хотира машини» сингари усуллардан фойдаланиб ташкил этди. Ҳақиқатан ҳам, замонавий педтехнологиялар синфда қизғин муҳитни ярати-б, ўқитувчи ва ўқувчилар орасида яқин, самимий муносабатни юзага келтиришга хизмат қилди.

Дарсининг бориши

Саломлашиш, ўқувчиларнинг кайфиятини кўтариш маъносидидаги лаҳзалик сўхбатдан сўнг ўқитувчи олдинги мавзунинг нечоғлик ўзлаштирилганига ишонч ҳосил қилиш учун қисқа савол-жавоб ўтказди. Йўл қўйилган хатоларни тўғрилаб борар экан, «билимдон»ларни ўз ёрдамчиларига айлантириб, бошқаларнинг ҳам дарсда фаол иштирок этишига замин ҳозирлади. Бунда ўқувчиларни гуруҳларга бўлиш синалган усул эканини яхши билган Ферузахон яна шундай йўл тутди. Дарсининг таълимий мақсади ўқувчиларни ҳайвонот олами билан яқиндан таништириш асосида инглиз тилини ўргатиш, оғзаки ва ёзма нутқини ри-вожлантиришга қаратилар экан, табиий равишда фанлараро боғлиқлик юзага келди. Ўқитувчи ўғил-қизларга ўзларининг таби-ат олдида бурчдорлигини аниқла-тишдек тарбиявий мақсадни қўлаб, уларнинг ҳайвонот ола-ми билан яқиндан танишгани янада оширди. Қалбларда бугунги кун-да йўқлиб кетиш хавфи катта бўлган ҳайвонларни асраб қолиш ва қўлайтиришга бўлган истак уйғонди. Ўқувчилар уй ҳайвонла-ри инсонга факатгина хизмат қилувчи мавжудот эмас, балки дўст ҳам эканини англаб етиш-ди. Бир сўз билан айтганда, бо-лалар таълим жаҳоҳирларидан баҳраманд бўлишар экан, тарби-янинг гўзал боситига ҳам қўл қўздилар, феъл-атворларини зийнатладилар.

Янги мавзу ўқувчиларнинг ўзлари севадиган ва қўрқадиган ҳайвонлари расмини чиқиш билан бошланди. Аён бўлдики, кўпчилик фақат уй ҳайвонларини билар экан. Бу «билиш» бир неча инглизча сўзларни ўрганишга имкон яратди. Муаллима энди билим ва тушуночалар доирасини кенгайтириш мақсадида компь-ютер технологияларига мурожа-ат қилди. Экранда «Уй ҳайвонла-ри», «Ёввойи ҳайвонлар», «Ноёб,

яъни йўқлиб кетаётган ҳайвон-лар» алоҳида-алоҳида намойиш этилди. Ҳар бир ҳайвон расми остига инглизча номи, талаффу-зи қайд этилган эди. Устоз бир неча бора сўзларни охирага ўқиб, талаффуз этиб бергач, ўқувчи-ларнинг нечоғлик ёдига қолгани-ни аниқлаш учун «Ақл чархи», «Хотира машини»дан фойдаланди. Ҳалвир сувдан кўтарилган маҳа-ли эса ўн беш ўқувчидан тўққиз нафари сўзларни бурро-бурро такрорлади, лекин бу ўқитувчи-ни қаноатлантирмагани табиий. У энди ўзлаштиришга қўйналган-лар билан яккама-якка ишлашга киришаркан, яна фанни тасви-рий санъатнинг бадиҳаси имко-ниятлари билан боғлади. Ўқувчи-лар ўзлари номини унутган ҳай-вонларнинг расмини чиқиб, ёзув тахтасига илишди ва қайси тур-га кириши-ю, ўзига хос жиҳатла-рини гапириб беришди. Бош қасби қилинса, билимдонлар кўмакка келарди, бу ёрдам — такрорлар, қўллаб-қувватлашлар ўқувчининг хотирасига ўчмас чизгиларни битарди. «Хотира машини»нинг давоми «Эшитган-нимини гапираман ва ёзаман» усулида ўқитувчи тилида такро-рланган каломларни ўқувчилар бирин-кетин талаффуз этишди ва қоғозга туширишди. Ўқувчи-ларга тарқатилган хатолари «ғиж-ғиж» матн дарсини мустақ-

камлашнинг энг мақбул йўли си-фатида барчани бахс-мунозара-га чорлади. Ўғил-қизлар гуруҳда-ги билимдонлар ёрдамида ўз ус-тида ишлар экан, қайта-қайта такрорланган сўзлар аста-секин гапларга улана борарди...

Дарсининг интиҳоси

Бадиий асарга қиёсланган дарс низоҳисига етди. Аслида, Феруза Нажабованинг навбат-даги машғулотларга тайёргарли-ги ана шу нуктадан, дарсида иштирок этган ҳамкасбларининг кузатувида кейинги фикр-мулоҳазаларини тинглаш ёки сабоғини ҳаёлан кўз олдида жонлантириб чиқарган ҳулоса-лари, жараёнини ўзича таҳлил этиши, танқидий нуктаи назар-дан баҳолашдан бошланади. У бугун маълум маънода ўз мақ-садига эришди. Яъни, ўқувчи-лар дарс аввалида бир неча ҳайвонларни билишган бўлса, қирқ беш дақиқа ичида ҳай-вонот оламининг уч турига мансуб ўнлаб «вакил»лари билан та-нишдилар. Ёнг асосийси, улар-нинг номини ўзбек ва инглиз тилида бемалол айтиб, беҳато ёзиб, қандай шароитда, қайси макону манзилларда яшаши, нималар билан озиқланиши, ўзига хос хусусиятлари ҳақида қисқача маълумот бера олади-ган бўлишди.

«Тил — қалбнинг калити, дейишди. Тил билган киши дунё илмини эгаллаши, дилларга йўл топиши, жаҳонга юз тутиши мумкин. Биз мураббийлар тил ўргатиш асносида ўғил-қизларимизнинг қалб кўзини очиб, маънавиятини бойитиш, дунёқарашини кенгайтиришга ҳам эришишимиз керак». Бу таъкид Феруза Нажабованинг касбий шиори-дир.

Ойбуви ОЧИЛОВА

O'YNAB, SO'ZLAB O'RGANAMIZ!

O'qituvchiga yordam

Buyruqlar

Buyruq bersam o'zingga, Amal qilgin so'zingga.

Stand up! — desam, darrov tur!

Sit down! — deganda o'tir!

O'yinchoq ol! — **Take a toy!**

Put it back! — Joyiga qo'y!

Come here! — Yonimga kel!

Give me a ball! — To'pni ber!

To'pni ko'rsat! — **Show me a ball!**

Go straight! — To'g'riga bor!

Raise your hand! — Ko'targin qo'!

Put your hand down! —

Qo'lni tushir!

Turn right! — Buril o'ngga!

Turn left! — Buril so'lga!

Stend ap

Sit daun

Teizk e toy

Put it bek

Kam hia

Giv mi e bol

Shou mi e bol

Gou streit

Reyz yo hend

Put yo hend daun

Tyon rayt

Tyon left

Listen to me! — desam, tingla!

Look at me! — Qara menga!

Menga bo'yingni ko'rsat! —

Show me your neck!

Menga ko'rsat oyog'ing! —

Show me your leg!

Run! — Yugur!

Stop! — To'xta!

Biz shu yerda

Qo'ydik nuqta.

Soat, soat

A clock, a clock

Round face — yuzi dumaloq,

Has two hands — ikki qo'li bor.

Nima ko'rsatar bu qo'llar takror?

The short hand — bu kalta qo'li.

Hour's soatning ko'rsatar yo'lin.

The long hand — uzun qo'li,

Demakki, minutes — daqiqa yo'li.

Lisn tu mi

Luk et mi

Shou mi yo' nek

Shou mi yo' leg

Ran

Stop

Soat

E klok

Raund feys

Hez tu hendz

Ze shyort hend

Aurs

Ze long hend

Minitz

XXI asr dunё hamjamiyati tomonidan intellektual taraqqiyot asri deya tan olindi. Bугun har qanday davlatning kudrati uning intellektual salohiyati, innovatsion rivojlanishni tashkil etish imkoniyatlari bilan belgilanmoqda.

Юртимиз мустақилликка эришган ilk кунларданок Президентимиз иқтисодийетимиз, жамият ва давлатимиз ривожини инновацион ва юкори технологик йўлга бошлади ҳамда бу жараёнда асосий эътибор кенг маънодаги интеллектуал соҳани тубдан модернизация қилишга йўналтирилди. Айниқса, интеллектуал соҳанинг ўзаги бўлмиш таълим тизими янги, илғор тажрибалар асосида тараққиётнинг «ўзбек модели» хусусиятларига таянилган ҳолда босқичма-босқич ислох этиб борилаётган. Бу ўринда «Таълим тўғрисида»ги қонун ва Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг қабул қилиниши таълим соҳасида амалга оширилаётган ислохотларнинг ҳуқуқий пойдевори бўлди. Натижада қисқа даврда шахс ривожланишини уйғунлиқда ташкил этишни олиқ мақсад қилиб қўйган изчил ва узлуксиз таълим босқичлари шакллантирилди.

мамлакат олиқ таълим муассасаларининг рейтингини аниқлаш бўйича амалий ишлар жадал суръатларда йўлга қўйилди. Жумладан, рейтингни аниқлаш бўйича тегишли маълумотларни шакллантириш ва жамлаш бўйича вазирлик томонидан олиқ таълим муассасаларига аниқ кўрсатма ва вазифалар белгилаб берилди. Олиқ ва ўрта махсус таълим вазирлиги ва Давлат тест маркази томонидан олиқ ўқув юртлари фаолиятини баҳолаш рейтинг тизимини ҳаётга татбиқ этиш ва унинг меъёрий-ҳуқуқий таъминоти юзасидан тегишли тартиб-қоидалар ва йўриқномалар ишлаб чиқилди, таълим муассасалари вакиллари билан рейтинг тизимини жорий этиш бўйича

Jarayon

РЕЙТИНГ ТИЗИМИ

олиқ ўқув юртлари ўртасида соғлом рақобат ва мусобақа муҳитини шакллантиради

сабаблари, моҳияти ва мақсадини очиб бериш.

Ҳақиқатан, узок йиллар давомида мамлакатимизда олиқ ўқув юртларининг ривож ва фаолиятидаги ютуқларни баҳолаш фақатгина анъанавий, параллел баҳо бериш йўли билан амалга оширилди. Бундай баҳо бериш эса объективлик, ошкоралик ва илмийлик принципларига тўлиқ ва узил-кесил жавоб бермас эди. Олиқ ўқув юртлари фаолиятини баҳолашнинг рейтинг тизими жорий этилиши бундай камчиликларга барҳам бериб, ҳақиқий ҳолатни намоён этади.

Албатта, ҳар қандай талаба етакчи олиқ таълим муассасаларида сабоқ олишни, профессор-ўқитувчи ва соҳа мутахассиси эса нуфузли олиқ таълим муассасасида фаолият олиб боришни истади. Бундай ички рақобат ва мусобақа руҳини шакллантиришда олиқ ўқув юртларининг рейтинг кўзгу сифатида хизмат қилади. Шу билан бирга, олиқ таълим тизимини янада ривожлантириш, юзага чиқмай келаётган ички потенциал ва резервларни аниқлаш, тизимни ташкил этиш ва бошқаришни оптимallashtiriшда дастуриламал бўлиб хизмат қилади.

Бугун Олиқ ва ўрта махсус таълим вазирлиги томонидан

видеоулоқотлар ташкил этилди. Мамлакат олиқ таълим муассасаларининг ҳар бирида ушбу янгиликни амалиётга татбиқ этиш учун кенг қўлмалли ҳаракатлар бошланиб кетди. Хусусан, мамлакатимизнинг барча олиқ таълим муассасалари рейтинг тизимига ўтилиши муносабати билан ўз фаолиятини аниқ режа асосида ташкил этмоқда.

Маълумки, олиқ таълим муассасаси рейтингни профессор-ўқитувчилар фаолиятининг самарасидир, шуни эътиборга олган ҳолда ҳар бир профессор-ўқитувчининг рейтингини аниқлаш масаласи ҳам кун тартибда турган муҳим вазифалардан бири бўлиб қолди. Шу боис қатор олиқ таълим муассасалари, хусусан, Тошкент давлат шарқшунослик институтини ҳам бу борадаги мавжуд илғор тажрибаларни ўрганиш асосида институт профессор-ўқитувчиларининг рейтингини аниқлашнинг тинимли методикасини ишлаб чиқиш ҳамда жорий этишга киришилди.

Республикамизда олиқ ўқув юртлари фаолиятини баҳолаш рейтинг тизимининг йўлга қўйилиши нафақат ички рақобатни ривожлантиради, балки ташқи рақобатни ҳам шакллантиради. Хусусан, олиқ таълим муассасалари илмий салоҳиятини ошириш,

мамлакатимиз олимларининг хориждаги соҳа мутахассислари билан илмий ҳамкорлигини кенгайтиришга қаратилган фаолиятга янги ҳаёт баҳолаш илмий тадқиқотлар бўйича нуфузли хорижий журналларда мақолалар эълон қилиш, хорижий турдош таълим муассасалари билан ҳамкорликни кенгайтириш, халқаро жамғармаларнинг илмий грантларини олиш, хорижий олимларни мамлакатимиз таълим муассасаларига тажриба алмашиш учун жалб қилиш ҳам алоҳида аҳамиятга эга бўлади.

Мамлакатимизда олиб борилаётган фундаментал, амалий ва инновацион илмий-тадқиқотларнинг натижалари акс этган илмий асарлар, монографиялар, диссертациялар, илмий мақолаларни хориждаги олиқ ўқув юртлари ва илмий марказларга ҳам таништириш, шунингдек, чет эллик мутахассисларнинг ўз ишларида Ўзбекистон олимлари асарларидан ҳам фойдаланиши, илмий нашрларидан иқтибослар келтиришига эришиш асосий масалалардан бири сифатида белгиланган. Бу эса ҳар бир олиқ таълим даргоҳида фаолият кўрсатаётган олимлар, мутахассислардан ўз соҳаси бўйича замон талабларига жавоб берадиган тадқиқотларни яратиш, илмий-инновацион фаолиятни чуқурлаштириш асосида илм-фан ютуқларини дунё миқёсига олиб чиқишдек гоёат улкан мақсадни амалга оширишни талаб этади. Олиқ таълим муассасаси ахборот-ресурс марказининг ўқув адабиётлари, шу жумладан, электрон китоблар билан таъминланганлиги, электрон ресурслардан масофадан фойдаланишнинг мавжудлиги, ўқув жараёнида ва илмий тадқиқот ишларида ахборот-коммуникация технологиялари воситаларидан фойдаланиш дара-

жаси ва шу каби айрим кўрсаткичлар ҳам рейтингни баҳолашда катта аҳамиятга эга. Тошкент давлат шарқшунослик институтини Жанубий кореялик ҳамкорлар кўмағида жорий йилнинг май ойида ишга туширилиши режалаштирилаётган замонавий электрон кутубхона ҳам ушбу йўналишда профессор-ўқитувчилар ва талабалар учун катта қулайлик яратиб бериши билан бирга институт олимлари ва ёш тадқиқотчи талабалар ишлари натижалари билан хорижий мамлакатлардаги илмий ҳамкорларни таништиришда катта имкониятлар яратди.

Ҳозир нуфузли рейтинг агентликлари томонидан дунёнинг энг илғор 500 олиқ ўқув юртининг ҳар йиллик рейтингини эълон қилинади. Жумладан, "Quacquarelli Symonds", "The Times", "Academic Ranking of World Universities" агентликларининг рейтинглари академик доираларда катта аҳамият касб этади ва олиқ таълим муассасалари фаолиятининг турли жиҳатларини ўрганиш асосида баҳолашни амалга оширади. "Webometrics" тизими эса олиқ таълим муассасалари рейтингини веб-саҳифалари фаоллигини баҳолаш асосида аниқлайди. Бугун дунёда абитуриентлар мана шундай рейтингларга қараб ўзлари учун олиқ таълим муассасаларини танлашади. Келажакда республикамиз олиқ ўқув юртлари фаолиятини баҳолашнинг рейтинг тизими халқаро рейтинг агентликларининг рейтинг кўрсаткичлари билан уйғунлаштирилиши кўзда тутилган. Бу эса Ўзбекистон таълим тизимининг халқаро таълим бозорига тўлиқ кириб бораётганидан далolat беради.

Қаҳрамон ХАҚБЕРДИЕВ,
ТошДШнинг ўқув ишлари бўйича проректори
Бехзод ОЧИЛОВ,
ТошДШнинг Инновацион таълим технологиялари маркази бошлиғи

Б.РИЗОКУЛОВ
олган суратлар.

ОЛМА, ОЛМА ДЕРМУСИЗ...

Ҳақимлар олами Улкан ва Кичикка ажратиб тасниф қиладилар. Улкан олам ичида инсон Кичик олам саналади. Оламларнинг бир-бирига боғлиқлиги, ягоналиги қайд этилади. Айни пайтда ҳар бир одам ўзича бир олам. Миғфлар оламлар ичра олам бўлиши инсоннинг ер юзига келгани, унга билмлар тимсолу рамзларда англатилганидан сўзлайди. Инсон бу билм, йўл-йўриқлардан англаганини ўқиб билди, англамай адашганларини унутди. Лекин унутилган нимаши бор, йўқ бўлиб кетмайди. Вақти етиб ана бошқа шаклларда Эгасидан келади. Ер юзидаги барча халқлар мифологияси, дунё-қарашларида бир-бирига уйғун тимсолу рамзлар ана шу азалий билмларнинг мевасидир. Тимсолу рамз, дедик. Биз рамзнинг турғун маъноли шаклини тимсол, деб биламиз. Ҳар қандай тимсол рамз бўла олади, лекин барча рамзлар тимсол даражасига етмайди. Ўзбек фольклоридagi олма образи ана шундай тимсолга айланган камсонли рамзлардан биридир. Қолаверса, олма фақат ўзбек халқида эмас, балки дунёдаги кўпчилик халқлар фольклорида узаро уйғун маънога эга тимсол ҳисобланади.

Ўзбек фольклорининг барча жанрларида олма муҳим бадий детал бўлиб келади. Бир қанча дoston ва эртакларда фарзандталаб ота-онага қаландар ёки қандайдир сеҳргар олма совға қилади. Олмани еган ота-она вақти соати етиб фарзанд кўради. Қаҳрамоннинг бу тарзда қайтариб олиниши бошқа халқлар фольклорида ҳам кенг тарқалган. Ўзбек халқининг мавсумий маросимлари ва фольклорида келувчи иккинчи бир мотив — олма отиб ёр танлашдир. Этнограф ва фольклоршунослар бу мотивларнинг туб илдини ҳосилдорлик топинчлари билан боғлиқ қадим тасаввур ва эътиқодлар кўламида изохлашадилар. Ўзбек фольклори ва этнографияси материаллари синчиклаб тадқиқ этилса, халқ тасаввурларида олма ҳақидаги қадим мифологик дунёқарашлар бор тарихи билан киши кўз ўнгига яққол намоён бўлади. Жумладан, Ҳайдар Бойчаев айтган “Гўрўғлининг туғилиши” дostonида Гўрўғлининг онаси ариқда оқиб келаётган олмани еб юкли бўлади. Орадан олти ой ўтган, Биби ҳилот — номус кучли — худодан ўлим тилаб, оламдан ўтди ва қабрга қўйилади. Вақти соати етиб қаҳрамон гўрда дунёга келади. “Хуршид ва Лайло”, “Заркокилли йигитча”, “Тоҳир ва Зухра” эртакларида ота-она сеҳргар берган олмани егач, фарзанд кўришади. “Олтин олма” эртакда фақат маърифийлиги билан эмас, балки олма тимсолини қўйма бадий кўринишда ифодалаганлиги билан ҳам диққатга сазовор. Эртакда айтилишича: “Ўтган замонда икки қўшни яшаган экан. Бир бой-у, лекин бeфapзанд, иккинчиси эса бола-чақаси кўп-у, бироқ ниҳоятда камбағал экан...”. Бой қўшни камбағалнинг уйда кечало кундуз шовқин-сурон, ўйин-кўчидан безор бўлиб, чиқиб қўшнисидан: “Тинчлик берасизларми-йўқми, ейишга овқатларинг йўқ, ҳамма ёқдан қарз бўлиб ётибсанлар-ку, кечасио кундузи уйларингда кулгу, шовқин-сурон, бу нима деган гап!” деб дўқ урибди. Шунда камбағал: “— Эй қўшни, бизнинг олтин олмаларимиз бор. Шуларни думалайтиб, ўйнаб димоғимизни чоғ қиламиз. Шунинг учун бизнинг уйимиздан кулгу аримайди”, дебди.

Бой қўшни олтинларини заргарга олиб бориб иккита олтин олма ясатиб келиб, хотини билан юмалайтиб ўйнаб, чарчабди, ҳеч хурсанд бўлмади. Бу сирнинг сабабини сўради. Камбағал: “Эй, бой бобо, бизнинг олтин олмаларимиз, кулгумиз, бахтимиз мана шу болаларимиз. Биз ҳар кун шулар билан қўвонамиз, кулаемиз, яйраймиз. Қўйинчиликларимиз ҳам, қараларимиз ҳам унутилиб кетади. Булар бизнинг бозоримиз”, дебди.

фаровон, фарзандларимиз кўп бўлсин. («Бир тўққиз олмага қўйингиз тўлғай»). Шунчаки кўнгилхуши деб келаётган бўлсангиз, ниятингизга етолмайсиз. («Қўлрўмол бўлмаса, савдонгиз қўрғай»). Келтирилган тўртликда олма рамзининг туб маъноси — фарзанддир.

**Ёрим берган уч олма,
Учаласи кўйинида.
Ухлаб чўчиб уйғонсам,
Ёрнинг кўли бўйинида.**

Ёки:

**Уч олма қўйибман, учиси бирдай,
Менинг бир ёрим бор очилган гўлдай.
Душманлар кўрсалар ёниб ўзгудай,
Дўстларим кўрганда жонин бергудай.**

Бу тўртликдаги “уч олма” рамзий ифоданинг фарзанд эканини илғаш қийин эмас.

Қўшиқларда олма фарзанд сифатида келтирилган тўртликлар жуда оз. Лекин мавжуд мисоллар туб қадимий маънонинг асрлар давомида сақланиб келаётганлигини далиллайди.

Олма отиш — севги, ёр танлаш. Қўшиқлар таркибида “олма отиш” рамзий ифода, маросимга ишора ёки қуруқ тасвир эмас. Маросимдаги магик рамз қўшиқда лирик қаҳрамон ҳаёти ва туйғуларини ифодаловчи бадий психологик рамзга айланган.

Масалан:

**Олма отдим отганга,
Нима, нима, нима дейсиз?
Гул богчада ётганга,
Нима, нима, нима дейсиз?
Аччиғингиз келмасин,
Нима, нима, нима дейсиз?
Кўл ушлашиб юрганга,
Нима, нима, нима дейсиз?**

Қўшиқни талқин этсак қуйидаги мазмунни англаймиз: «Мени танлаганини танаддим(мени севганини севдим). Сизни севганимдан кейин бирга бўлсам, кўнглим ийиб суйсам, аччиғингиз келмасин».

Ёки:

**Олма деб отганинг кесак экан-эй,
Кошки олма бўлса, есак экан-эй.
Иккамизни ошқ-маъшук дейдилар,
Кошки ошқликни билсак экан-эй.**

Маъшуқа куйиниб қуйламоқда: “Сенинг мени танлаганинг(севганинг) ёлғон экан. Кошки эли, рости бўлиб фахрлансанг. Билмаганлар бизни ошқ-маъшук дейишди. Қани эли, ошқ-маъшукликни билсак. Қўшиқда рамзий тасвир акс этган. “Олма деб отанинг кесак экан-эй” мисрасидаги “кесак” сўзи олма образининг муқобилида вазият рамзга айланиб, олманинг ўзақ рамзий маъносига тобин “беқарор муҳаббат” мазмунини ифодаламақда. Халқ ўртасида машҳур ушбу қўшиққа қулоқ тутинг:

**Олма деб отган отам,
Беҳи деб сотган отам.
Севмаганимга бериб,
Жабрини тортган отам.**

(Қўшиқнинг иккинчи вариантида ҳаётий мотив:

Қари чола қиз бериб,

Жабрини тортган отам, — тарзида қуйланади.)

Қўшиқ мазмунини қуйидагича: «Ёр танлаш қиз отасининг измида. Ота қизининг тақдирини ўз хоҳишича ҳал қилди — олмани отди. Эвазига мўй қалин олди — беҳини сотди. Лекин жарзандининг бахтсизлигини кўриб қаймон қилди».

Юқорида кўриб чиқилган қўшиқларда олма образи тарихан бир-бири билан боғлиқ икки хил туб поэтик маънога эга: 1. Олма — фарзанд; 2. Олма — севги.

Олманинг “севги” туб поэтик маъносидан келган тўртликлар лирик қўшиқларда кўпчилик қисмини ташкил этади ва муайян матнда турли рамз аниқламалари асосида ўз маъно кўламини муайян тарзда кенгайтиради.

Олма ейиш — висол. Олма емаслик — ҳижрон.

**Боққа кириб, олма-узум есангиз,
Уйга кириб, чиндан мени десангиз,
Жонимни берман, мени деса ёросангиз,
Унғоя келганда ўйнаб кулсангиз.**

Ёки:

**Қалъадан келасиз, уюмлар уюб,
Қўлимда олма бор, есангиз суюб.
Мунча мени ўзоқ ташлаб кетасиз,
Бир замон турмадик, дийдорга тўйиб.**

Учинчи бир тўртликда:

**Бораман демадингиз,
Уйнашиб кулмадингиз.
Шартингиз қизил олма,
Тишлашиб емадингиз,** —

деб қуйланади. Чор Россияси даврида мардикорликка олиниш муносабати билан яратилган ушбу тўртликда:

**Оқ олма оқиб келди,
Йигитларни есин деб.
Оқ подшоҳдан хат келди,
Талабкори келсин деб,** —

тарзида қуйланади. Қўшиқда йигитларнинг уйланиш арасида, висолга етай деганларида мардикорга олиш чиққанлиги акс этган. Оқиб келган оқ олманинг йигитга насиб этмаслиги, тақдирдаги айрилиқ сабабли, муҳаббатига етишмай ўзоқ юртларга кетишини тасвирламақда.

Олма гули — ўткинчи муҳаббат.

**Олма гули гул эмас,
Тақсам чаккамда турмас.
Ўзанинг ёри ёр бўлмас,
Бирпас ёнинда турмас.**

Иккинчи бир тўртликда:

**Олма гули гул бўлмайди,
Қўлингиз олсангиз қўчоқ.
Кишининг ёри ёр бўлмайди,
Ўлагунча жонга пичоқ.**

Ёки:

**Олма гулин тўқади,
Юрсан акам сўқади.
Кўп сўкмангиз, акажон,
Беш кун умрим ўтади.**

Ўзақ рамз — олмага аниқловчи бўлиб келаётган гул(олма гули) ўзининг табиий белгилари асосида вазият рамзга айланмоқда. Маълумки, олма гули чиройли, муаттар ҳилли бўлиши билан бирга мавсумий, қисқа вақт очилиб туради. Келтирилган тўртликларда ўткинчи муҳаббат билан боғлиқ туйғуларнинг, ўй-кечинмаларнинг “олма гули” образи воситасида ифода қилиниши ана шу табиий ҳолат асосида бўлади.

Қўртликларда “олмали бог” рамзий бирлиги иштирок этади. Бундай ҳолатларда табиий тасвир қуйидаги кўринишларда келади: *маъшуқа ошқини олмали богқа тақлиф этади, ошқ олма учун богқа киради, маъшуқа ошқининг олмаларни пишганда богқа келишини сўрайди, маъшуқа ошқининг олма учун богқа кириб, шафтоли еганидан оғринади ва ҳўбза.*

Бир сўз билан айтганда, “олмали бог” билан боғлиқ бу рамзий ҳолат ва тасвирлар ошқ-маъшуклик муносабатларининг рамзий ифодасига айланган.

**Оҳ ёрим, тезроқ келинг,
Кўчаларда аста юринг.
Йўлингизда турман,
Олмали богқа кириб.**

Ёки:

**Олмали богқа кириб,
Қизил олмалардан теринг.
Бир пиёла чойни ичиб,
Ҳазал айтиб бизга беринг.**

Бу тўртликдаги “боғ”ни лугавий маъносидан тушунамиз. Акс ҳолда, қўшиқ жўнлашиб қолади.

**Боғингиза кириб кўрдим,
Олмангиз ўзгудай бўпти,
Шу қиз — менинг севганим,
Олиб қочгудай бўпти.**

Бу қўшиқда маъшукнинг муҳаббат фаслига, муҳитига жисман ва руҳан ўтганлиги, ошқининг озулари амалга ошириш мудлати етганлиги қуйланмоқда.

Қўйидаги тўртликда, аксинча, маъшуқа ошқинга:

**Олма пишганда келинг,
Таъиза тушганда келинг.
Орқа сочим жамалак,
Белга тушганда келинг,** —

дея, уларнинг висол онларига етиш мудлати ҳали олдинда турганлигини баён этмоқда.

Бир қанча тўртликларда олма шафтоли билан қарама-қарши қўйилади.

**Олмали богқа кириб,
Шафтолини ерму киши?
Ўз ёри уйда туриб,
Бегонани дерму киши?**

Қўшиқларда олма ва шафтоли антоним рамзий маънода келади. Шафтоли бевосита табиий қиёс асосида пайдо бўлган ўзақ рамз саналиб, моҳиятан “олма гули” рамзий ифода мазмунига уйғун маънога эга.

Умуман олганда, олма образи халқ қўшиқларининг янада жозибали, гўзал ифодали бўлишида муҳим ўрин тутайди. Ифловчи ва тингловчининг ҳаёлот олами, кўнгил тубидаги сарҳадсиз оламларнинг содда кўринишида тасвирлаш, англаш имкониятини яратайди.

Шомирза ТУРДИМОВ,
филология фанлари доктори

Otasi bir qiziga, bir yigitga qarasa, go'yoki bir olmani ikki bo'lib qo'yganday emish.

Бу эртани бир беданабоздан эшитганман. Беданабоз ҳам бир беданабоздан эшитган экан.

Доно, ўқиган, оқу қорани таниган, лекин уйланмаган бир одам бор экан. Дўстлари унга:

— Биродар, нега уйланмайсан, ёшинг анчага бориб қолди-ку? — дебдилар. Уларга ҳамиша:

— Бўйи бўйимга тенглар кўп, ёши ёшимга тенглар ҳам, лекин ақли ақлимга, қалби қалбимга мос келадиганини излаб топа олмай хунобман, — деб жавоб бераверибди.

— Агар буниси яхши, буниси ёмон, деб юраверсанг бир умр хотинсиз ўтиб кетасан. Яхшиси, бирисини сев-да, шунга уйланиб қўя қол, — дебди дўстлари.

— Майли, сизларнинг айтганингизни ҳам бир ўйлаб кўраман. Хотиржам бўлаверинглар, тўйга бош бўларсиз, — деб деҳқончилигини қилиб, ўз иши билан юраверибди. Кунлардан бир кун у йигим-теримдан бўшабди-да, зора, кўнгли кўнглимга, сўзи сўзимга мос келди-

бу уй доно йигит ҳамроҳининг уйи экан. Шунда йигитга ҳамроҳи:

— Мана, мен уйимга етдим, энди сиз ҳам отдан тушиб бир пиёла чой ичиб кетсангиз, — дебди.

— Ичсам ича қолай, марҳаматингиз қайтмасин, — дебди доно йигит. Отдан тушибдилар ва ичкари кирибдилар. Уй эгасининг хотини ва қизи бор экан. Хотини чой тайёрлашга кетганида қизи отасидан сўрабди:

— Ота, бу йўлдошингиз ким бўлади?

— Қизим, сўраб нима қилардинг, бир жинни билан йўлдош бўлган эканман, йўлимиз уй устидан тушибди, уйга кириб, деб истар-истамас айтган эдим, «Марҳаматингиз қайтмасин», деб кирди, — дебди отаси.

— Нимаси жинни бу йигитнинг ота? — деб сўрабди қизи.

— Саволларим, гап-сўзим, нимаси эканини билмайман, ишқилиб, сўзи тузсиз экан.

— Отажон, нималарни сўзлади у йигит?

ДОНО ЙИГИТ ВА УНИНГ ҚАЙЛИҒИ

Эртақ

Отаси қизига йигитнинг учта саволини ва ўзининг жавоб бермаганини айтиб бeрса, қизи отасига қараб:

— Отажон, бу йигит жинни эмас, ёмон ҳам эмас. Бу йигит доно экан. Агар сиз бу йигитнинг саволларига тўғри тушунсангиз, бир дунё маъно топардингиз. «Ё сиз менга мингашинг, ё мен сизга, — дебди.

Ҳамроҳ бўлган киши ҳам гапнинг маъносини шу экан, деб отини яна қис-таб ҳайдаб:

— Мингашининг кераги борми? Отларимиз яхши-ку, — деб йўлни босаверибди.

Яна бир тош йўл гап-сўзсиз ўтибди. Улар бир қишлоқнинг чеккаси-дан чиқибдилар. Қарасалар, бир тобутни одамлар кўтариб ўтаётган эмиш. Доно йигит ҳамроҳидан сўрабди:

— Бу тобутда ётган кимса ўликми ё тирикми? Ҳамроҳ доно йигитга бир қарабди-да, ўзича: «Бу кишининг эси жойидами ўзи, тобутда ётган тирик бўларми ҳеч?» деб, индамай йўлни давом қилаверибди. Яна бир неча тош йўлни гап-сўзсиз босиб ўтибдилар. Бир бугдойзорнинг устидан йўллари тушибди. Шунда доно йигит ҳамроҳига бугдойзорни кўрсатиб:

— Бу бугдой ейилганми ё ейилмаган? — деб савол берибди.

Ҳамроҳи яна: «Бир жинни билан йўлдош бўлган эканман-да», дебди ўзича ва индамасдан йўлда давом этаверибди. Бир неча дақиқа йўл босганларидан кейин шаҳарга кирибдилар. Йўллари бир ҳовлига келибди,

отаси меҳмон йигитнинг олдига чиқибди ва бироз ўтиргандан кейин:

— Йигит, сиз қизимни қўришни истаган эдингиз, лекин айбли нарсани бировга кўрсатиш ёмон. Қизимнинг айби кўп, — дебди.

— Нима айблари бор қизингизнинг? — дебди йигит.

— Қизимнинг айблари шу: қўзи кўр, қулоғи гаранг, оёғи ланг.

— Шундайми? — дебди йигит ва бироз ўйланиб, ўзича: «Қўзи кўр дегани — ёмонни кўрмагани, қулоғи гаранг дегани ёмонни эшитмагани, оёғи ланглиги ёмон йўлга юрмагани бўлса керак. Бу гапларни қиз ўргатган», — дебди-да, меҳмонга:

— Майли, мен шу қизни ўзимга лойиқ кўрдим, кетидан афеусим йўқ, — дебди.

Қиз бу гапларни ҳам эшитибди. Кейин отаси қизни йигитнинг олдига келтирибди.

— Мана менинг қизим, — дебди.

Қиз билан йигит бир-бирларига бўй-баста билан ҳам, эшитган-билган гап-сўзлари билан ҳам мос келибди. Отаси бир қизига, бир йигитга қараса, гўёки бир олмани икки бўлиб қўйгандай эмиш. Ҳаммаларининг розилиги билан тўй бўлибди, тўйда йигитнинг дўстлари, қизнинг қариндошлари хизмат қилишибди.

Шундай қилиб, қиз билан йигит ҳам, тўйда бўлганлару эшитган-билганлар ҳам муроду мақсадига етибдилар.

— Мана менинг қизим, — дебди.

Қиз билан йигит бир-бирларига бўй-баста билан ҳам, эшитган-билган гап-сўзлари билан ҳам мос келибди. Отаси бир қизига, бир йигитга қараса, гўёки бир олмани икки бўлиб қўйгандай эмиш. Ҳаммаларининг розилиги билан тўй бўлибди, тўйда йигитнинг дўстлари, қизнинг қариндошлари хизмат қилишибди.

Шундай қилиб, қиз билан йигит ҳам, тўйда бўлганлару эшитган-билганлар ҳам муроду мақсадига етибдилар.

— Мана менинг қизим, — дебди.

Қиз билан йигит бир-бирларига бўй-баста билан ҳам, эшитган-билган гап-сўзлари билан ҳам мос келибди. Отаси бир қизига, бир йигитга қараса, гўёки бир олмани икки бўлиб қўйгандай эмиш. Ҳаммаларининг розилиги билан тўй бўлибди, тўйда йигитнинг дўстлари, қизнинг қариндошлари хизмат қилишибди.

Kenja botir

сангиз, мен қизингиз билан юзма-юз учрашиб бир калима сўзлашсам, — дебди йигит.

Бу гапларни қиз ҳам тинглаб турган экан. Қиз ўзича севинибди. Доно йигитнинг хотини бўлишни жону дилдан истабди. Қизнинг отаси ҳам бироз ўйланиб қолибди-да, йигитга қараб:

— Сизнинг илтимосингизни қизим билан кенгашиб чиқаман, — дебди.

Ота шу сўзни айтиб қизининг олдига чиқибди. Қизи ҳам бир синаб кўриш мақсадида отасига:

— «Бориб айтинг, «Қизим кўр, қулоғи гаранг, оёғи ланг», дeнг. Агар шунда ҳам менга уйланишни истаса, майли.

— Ёлғон гапни қандай айтаман, қизим, — дебди отаси.

— Шундай деяверинг, хоҳласа шу, хоҳласа йўқ, — дебди сирли қулиб қизи.

Қизининг бу сўзларини эшитиб

отаси меҳмон йигитнинг олдига чиқибди ва бироз ўтиргандан кейин:

— Йигит, сиз қизимни қўришни истаган эдингиз, лекин айбли нарсани бировга кўрсатиш ёмон. Қизимнинг айби кўп, — дебди.

— Нима айблари бор қизингизнинг? — дебди йигит.

— Қизимнинг айблари шу: қўзи кўр, қулоғи гаранг, оёғи ланг.

— Шундайми? — дебди йигит ва бироз ўйланиб, ўзича: «Қўзи кўр дегани — ёмонни кўрмагани, қулоғи гаранг дегани ёмонни эшитмагани, оёғи ланглиги ёмон йўлга юрмагани бўлса керак. Бу гапларни қиз ўргатган», — дебди-да, меҳмонга:

— Майли, мен шу қизни ўзимга лойиқ кўрдим, кетидан афеусим йўқ, — дебди.

Қиз бу гапларни ҳам эшитибди. Кейин отаси қизни йигитнинг олдига келтирибди.

— Мана менинг қизим, — дебди.

Қиз билан йигит бир-бирларига бўй-баста билан ҳам, эшитган-билган гап-сўзлари билан ҳам мос келибди. Отаси бир қизига, бир йигитга қараса, гўёки бир олмани икки бўлиб қўйгандай эмиш. Ҳаммаларининг розилиги билан тўй бўлибди, тўйда йигитнинг дўстлари, қизнинг қариндошлари хизмат қилишибди.

Шундай қилиб, қиз билан йигит ҳам, тўйда бўлганлару эшитган-билганлар ҳам муроду мақсадига етибдилар.

— Мана менинг қизим, — дебди.

Қиз билан йигит бир-бирларига бўй-баста билан ҳам, эшитган-билган гап-сўзлари билан ҳам мос келибди. Отаси бир қизига, бир йигитга қараса, гўёки бир олмани икки бўлиб қўйгандай эмиш. Ҳаммаларининг розилиги билан тўй бўлибди, тўйда йигитнинг дўстлари, қизнинг қариндошлари хизмат қилишибди.

Шундай қилиб, қиз билан йигит ҳам, тўйда бўлганлару эшитган-билганлар ҳам муроду мақсадига етибдилар.

ЭЗГУЛИККА БОШЛОВЧИ ШИОРЛАР

«Биз учун Ватан битта! Мамлакат битта! Бизни битта манфаат бирлаштиради: Мустақил Ўзбекистон манфаатлари!» Юртбошимизнинг бу сўзлари ҳар бир ўзбекистонликни бирдамликка, яқдликка чорлайди. Зотан, халқимиз «Тўртовлон тугал бўлса, унмаганин ундирар» дея бежиз айтмаган.

2013-yil — Obod turmush yili

Ёшлар қалбида она Ватанга муҳаббатни янада кучайтириш, мустақилликни мустаҳкамлашга ҳисса қўиш туйғусини шакллантириш мақсадида умумтаълим мактабларида, академик лицей ва касб-хунар коллежлари ҳамда олий таълим муассасаларида маънавий-маърифий, ижтимоий-сиёсий руҳдаги тadbирлар ўтказилмоқда. «Обод турмуш йили» Давлат дастури доирасида ташкил этилаётган бундай тadbирлар ўқувчи ва талабаларни мустақил ҳаётга тайёрлашда, маънавий-руҳий оламини бойитишда муҳим воситалиги сир эмас.

Олмазор туманидаги 133-умумтаълим мактаби жамоаси бу борада амалда бажарилган ишлар билангина қўзланган мақсадга эришиш мумкинлигини яхши англайди.

— Мактабимизда «Обод турмуш йили» Давлат дастури доирасида «Ватан равнақи ва халқ фаровонлиги учун яша» мавзусида тadbир ўтказдик, — дейди ўқувчи Исроил Холиков. — Аслида, мазмунан шунга ўхшаш тadbирларни кўп ўтказганмиз. Лекин бу галгиси аввалгилардан-да таъсирлироқ чиқшини мўлжалладик ва бунга маълум маънода эришдик. «Туркистон» газе-

таси бош муҳаррири, таниқли шоир, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган журналист Салим Ашурнинг ўқувчилар даврасига кириб келиши жонли мулоқотга имконият яратди. Меҳмонимиз максадга эришиш йўлидаги интилиш ҳеч қачон бесамар кетмаслигини таъкидлар экан, ўз мухлисларига янги ёзган шеърларидан ўқиб берди.

— Синф раҳбаримиз мактаб миқёсида бирор мажлис ёки мусобақа ўтказилишини маълум қилса, фаол иштирок этишга ҳаракат қиламан, — дейди 9-синф ўқувчиси Хайитмурод Эргашев. — Тadbиримизга таниқли шахслар таклиф қилинади. Уларнинг юриш-туриши, ўзини тутиши, маънавий олами биз ёшларга ўрнақдир. Менимча, катта-кичик тadbирларнинг ўтказилишидан кўзланган мақсад ҳам шу — ўқувчиларнинг маънавиятини бойитиш эмасми?

— «Бизнинг энг катта ишончимиз, мадад-таянчимиз бу — ўсиб келаётган ёш авлодимиздир». Юртбошимизнинг бу таъкидини ўқисам, ич-ичимдан ғурурланиб кетаман. Елкамда катта масъулият борлиги, ўз келажагимни ўзим яратишим кераклигини чуқур ҳис этаман, — дейди 8-синф ўқувчиси Азиза Зокирова.

Бугун Азиза сингари ҳар бир ёш қалбида келажакка ишонч барқарор, Ватан тараққиётига оз бўлса-да улуш қўшишдек истак бор?

Кибрай туманидаги 25-умумтаълим мактабида бўлган киши жўшқин муҳитга гувоҳ бўлиб, ҳайрати ошса, ўз фикрини дадил айта оладиган ёшларни кўриб, чексиз фахрланади.

— «Юрт ободлиги кўнгил ободлигидан бошланади» шиори остида тadbирлар ўтказаяпмиз. Ўқувчиларимиз, авваламбор, кўнгилни обод қилиш кераклигини, эзгу тилаклар билан қалбга катта мақсадни жойлаб, келажакка интилиш лозимлигини англаб етишмоқда, — дейди мактаб директорининг маънавий ва маърифат ишлари бўйича ўринбосари Мухлиса Рауфхўжаева. — Ўқувчилар шу мавзуда ишонарлик билан масалан, 9-синф ўқувчиси Ирода Усмонова «Юрт ободлиги кўнгил ободлигидан бошланади». Кўнгил ободлиги эса таълим-тарбиядан!.. Шундай обод Ватанда туғилганимдан бахтиёрман!» дея ўз фикрини баён этади. Иншолардаги теран сатрларни ўқиб машаққатли меҳнатимизнинг илк нишончаларини кўргандек бўламиз. Бугун мактаб партасида ўтирган ўғил-қизлар эртанги кунимизнинг ҳал қилувчи кучига айланишига ишончимиз янада ортади.

Таълим даргоҳларида ўтказилаётган маънавий-маърифий тadbирлар замиридаги мақсад ҳам шу, аслида. Ёшларимиз она юрт тақдирини учун қайғурадиган, ўз бахтини ўзи яратадиган авлод бўлиб ўссин!

Жўрабек ЖАНГИРОВ,
«Ma'rifat» муҳбири

Таълим самарадорлигини оширишда танлов ҳамда тadbирларнинг алоҳида ўрни бор. Халқ таълими вазирлиги томонидан умумтаълим мактабларида «Энг фаол ўқувчи» ва «Энг фаол синф» номинациялари бўйича танлов ташкил этилишида ҳам айна шу мақсад кўзланган.

«ЭНГ ФАОЛ ЎҚУВЧИ» ва «ЭНГ ФАОЛ СИНФ»

номинациялари ўқитувчи ўқувчиларни фаолликка ундаётир!

— Бугунги кунга қадар «Энг фаол синф» номинациясида 1—4 ва 5—9-синфлар бўйича 9765тадан г'olib аниқланди, — дейди Халқ таълими вазирлигининг маънавий-ахлоқий тарбия бошқармаси бошлиғи ўринбосари Жамолдин Камолов. — «Энг фаол ўқувчи» номинацияси бўйича эса 1—4-синфларда 9374, 5—9-синфларда 10156 нафар ўқувчи г'olib бўлди.

«Энг фаол синф» номинациясида синфнинг барча ўқувчилари ўзлаштириши, фаоллиги, интилиши инobatга олиндики, бу ўғил-қизлар орасида ўз-ўзини назорат этиш, бир-бирига қўмаклашиш каби ҳислатлар шаклланишига хизмат қилади. «Энг фаол ўқувчи» номинациясида эса мактаб ички тартиб-қоида-сигарио қилиш, ўқув-тарбия жараёнидаги фаоллик ва фанларни ўзлаштириш каби бир неча мезонларга эътибор қаратилади.

Ҳар иккала номинация оининг тўртинчи ҳафтаси якунига қадар давом этади. Бунда 1—4-синфлардан 1та, 5—9-синфлардан 1та синф ва ўқувчи номзоди овозга қўйилади. Ҳолиблар душанба кўни ўтказиладиган эрталабки сафланишда эълон қилинади. Мактабнинг ички имкониятидан келиб чиқиб, г'olibлар учун турли совринлар, эсдалик совғалари ва стипендиялар ҳам жорий қилиш мумкин.

Чилонзор туманидаги 181-мактабда ўтказилган

танлов натижасида ўқувчилар фаоллиги ошгани сезилди. Айниқса, 7-«В» синф ўқувчилари кетма-кет муваффақиятни қўлга кирита бошлашди. Февраль ойида Билол Аҳадов «Энг фаол ўқувчи» номига сазовор бўлган. Бундан руҳланган бошқа ўқувчилар ҳам г'olibликка интилишди. Синфдаги 24 ўқувчи турли тўғаракларга аъзо бўлди. Натижада синф март ойининг «Энг фаол синф»и деб топилди. Бундай муваффақиятга эришишда синф раҳбарининг ташаббускорлиги ва ижодкорлиги ҳам муҳим аҳамият касб этди.

— «Энг фаол ўқувчи» ва «Энг фаол синф» номинациялари жорий этилгандан сўнг ўқувчиларимнинг фанлардан ўзлаштириши анча яхшиланди, — дейди синф раҳбари Дилором Жалилова. — Жумладан, синф рейтинг 79 фоиздан (иккинчи чоракда) 86 фоизга (учинчи чоракда) ўсди.

Мактабда «Бизнинг фахримиз» номи остида «Энг фаол ўқувчилар», «Энг фаол синфлар» доскаси ташкил этилиб, г'olibлар ҳақида фотосуратли маълумотлар бериб борилмоқда. Айниқса, ота-оналарнинг иш жойига ва турар жойидаги маҳалла фуқаролар йиғинига юборилган ташаккурномалар яхши самара бераётир. Шу орқали мактаб, оила, маҳалла ҳамкорлиги ҳам мустаҳкамланыпти.

Гулюз ОРИФЖОНОВА,
«Ma'rifat» муҳбири

ЎҚИТУВЧИ НОТИҚ БЎЛСА

ўқувчи дарсни диққат билан тинглайди

Ўқитувчи нутқининг равонлиги ўқувчиларнинг мавзунини яхши тушуниши, пухта ўзлаштириши ва билими бойиб боришига замин яратади. Юнусобод туманидаги 97-мактаб тарих фани ўқитувчиси Аликул Салимов нотиқлик санъатини пухта эгаллаган. Ўқувчиларга мавзулар билан боғлиқ тарихий воқеаларни ҳикоя қилиб берадиган, болаларнинг бутун диққат-эътибори дарсга, ўқитувчига қаратилганига гувоҳ бўласиз.

— Айрим фанлар бўйича мавзуларни кўргазмали воситалар, лаборатория машгулотлари орқали тушунтирилганда ўқувчи учун фойдали бўлади. Бизнинг дарсимизда ана шу воситалар билан бирга воқеа-ҳодисаларни лўнда ва ҳаққоний тушунтириш зарур, бунинг учун эса ўқитувчининг нутқ маданияти юксак бўлиши лозим, — дейди ўқитувчи Аликул Салимов.

2006 йилдан буён тарих фанидан ёш авлодга сабоқ бериб келаётган ўқитувчи туман ва шаҳар миқёсида ўтказиб келинаётган қатор танловларда муваффақиятга эришган. Жум-

ладан, «Энг яхши фан хонаси», «Нутқи равон ўқитувчи» танловларида г'olib бўлган.

Халқ таълими аълочиси А.Салимов дарс давомида турли таълимий ўйинлар ва танловлар уюштириб, ўқувчиларнинг фанга бўлган қизиқишини ошириб келмоқда. Ўқувчилар ҳам ўз навбатида устознинг ишончини оқлаб, турли кўрик-танловлар, билимлар беллашуви ва фан олимпиадаларида муносиб иштирок этмоқда.

Ноила МАРУПОВА

Б.РИЗОҚУЛОВ олган сурат.

Кушларга қизиқмайдиган одам бўлмаса керак. Айниқса, болалар учун қанотли дўстларимиз ҳаёти жуда қизиқ. Шу боис уларнинг кўпчилигида маълум муддат кушларни парваришlash иштиёқи пайдо бўлади. Суҳбатдошимиз орнитолог Нуриддин Алиев ҳам болалигидан кушларга қизиқарди. Бу ишқибозлик борган сари кучайиб, кейинги ҳаёт ва фаолият тарзини белгилаб берди. У билан суҳбатимиз сизда ҳам қизиқиш уйғотди, деб ўйлаймиз.

— Нуриддин ака, қизиқиш бошқа, куш боқиш, парвариш қилиш бошқа, дейишди. Бунинг учун соанинг ичига кириб бориш, билан боғлиқ билимлар ўрганиш керак. Сизни кимдан ўргангансиз?

— Болалигимдан табиатга, айниқса, кушларга меҳрим бошқача эди. Энг сеvimли машғулоти кушлар ҳаётини кузатиш бўлганидан уларни соатлаб томоша қилсам ҳам зерикмасдим. Мактабга энди борган пайтларим уйдагилар овқатланишга пул беришарди. Шу пулнинг бир қисмини йиғиб-йиғиб, бозордан бир жуфт тўтиқуш сотиб олдим. Кушларим ҳаётимга бошқача мазмун олиб кирди. Бора-бора уларга меҳрим тушиб қолди. Тез орада бир жуфт тўти ўзидан кўпая бошлади. Кейинчалик канарейка, қирювул, тустовук, товус сотиб олдим. Бир куни бир-икки тўтиқуш кўшимни сотиб, ўрнига ўзимда йўқларини олмақчи бўлиб бозорга бордим. Аммо ёш бола бўлганим учунми, мени алдаб, касал қушни сотишган. Шунда "Шу соҳаси пухта ўрганиб, яхши мутахассис бўлман", деб ният қилгандим.

Кушларни томоша қилганим сари менда саволлар пайдо бўлар, бу саволларга ҳар ким ҳам жавоб бера олмади. Мактабдан ташқари таълим муассасаларидаги зоология тўғрисидаги махсус бозорлардан бошқа жойда кушлар ҳақида унча кўп билишмасди. Шунинг учун сўраб-сўраб, ўз соҳасининг билимдонини, орнитолог Пётр Васильевич Цхайни қидириб топдим ва шогирд тушдим. Дарслардан бўшаган вақтим устозимдан кушбозлиқнинг сир-асрорларини ўргандим. Пётр Васильевичнинг кушлар ҳақидаги китоблари жуда кўп эди. Кушлар парваришига қарашли бўлгач, устозим китобларини ўқишга рухсат берарди... Устозимнинг уйига илм излаб анча вақтгача қатнаганман. Кам бўлганим йўқ, кўп нарса ўргандим. Кейинчалик Россиянинг Тимирязев номидаги йилқичилик академияси ҳамда П.Костычев номидаги Рязань давлат агро-технология университетида малака ошириб мутахассислик гувоҳномасига эга бўлдим. Ҳозир нафақат кушлар, балки бошқа ҳайвонларнинг (айниқса, ёввойи) ноёб турлари билан ҳам шуғулланаман.

— Қанча куш турини ўргангансиз?

— Устозимдан ўша дамлар 20дан ортиқ ноёб кушлар ва уларнинг парвариши ҳақида билим олганман. Шаҳарда кушларнинг қандай ноёб турлари борлиги мен учун қизиқ эди. Шуни аниқлаш ва куш ишқибозларининг бошини бир жойга бириктириш мақсадида Табиатни муҳофаза

қилиш давлат кўмитаси ва "Экосан" жамғармаси билан ҳамкорликда 1999 йили Амир Темур хиёбони рўпарасидаги сайилгоҳ майдонида кушлар кўргазмасини ташкил қилдик. Унда юзга яқин куш ишқибозлари иштирок этди. Кўргазма ҳақида «Ўзбекфильм» томонидан ҳужжатли фильм ҳам олинди. Аммо икки-уч йил ўтиб, кўргазма ўтказишга ҳомий йўқлиги учун куш ишқибозлари жамоаси тарқалиб кетди. Шундан кейин мустақил равишда орнитология со-

ҳаси билан шуғуллана бошладим. Мени кўпроқ бошқа давлатларда йўқ, аммо Ўзбекистонда бор ёки бизда мавжуд бўлмаган кушлар қизиқтирарди. Шу билан шуғулланиш учун Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг Зоология илмий-текшириш институти билан ҳамкорлик йўлга қўйилди...

— Расмий жиҳатдан сизга ноёб кушларни олиш, сотиш, сақлаш ва кўпайтиришга ким томонидан рухсат берилган?

— 1997 йил 8 октябрда Ўзбекистон Республикаси Флора ва фаунанинг йўқолиб бораётган турлари билан савдо қилиш тўғрисидаги халқаро (СИТЕС) конвенцияни ратификация қилган. Шундан кейин ҳорижий давлатлар билан ноёб жониворларни айирбашлашга рухсат берилди.

2003 йили менга Табиатни муҳофаза қилиш давлат кўмитаси томонидан паррандаларни боқиш, сақлаш, кўпайтириш, олиб келиш, сотиш, алмашиш учун расман рухсатнома берилгандан кейин Ўзбекистонда бўлмаган ноёб кушларнинг 50га яқин турини юртимизга олиб келдим. Шуларнинг орасида топш ва олиб келиш қийин бўлган куш Паво мути(кус) (Императрус) бўлиб, фақат Индонезия императорининг боғларида мавжуд. Уни Индонезия, Малайзия давлатларида олиб келганман. Унча бу куш нафақат юртимизда, балки Ўрта Осиё давлатларида ҳам бўлмаган.

Куш алмаштириш, олиб келиш оson иш бўлмай, кишидан қийинчиликларни сабот билан енгишни, сабр-қаноат, мустаҳкам ирода ва, энг муҳими, каттагина маблағни талаб этарди. Ҳар доим ҳам бунга имконият, шароит бўлмасди. Шунинг учун менга бошқа давлатлардан ноёб кушларни олиб келишдан кўра янги турларни яратиш ҳақидаги ғоя тинчлик бермасди. Мақсадимни амалга оши-

Орамиздаги одамлар

ТўТИҚУШНИ ТЎРТ ТИЛДА ГАПИРТИРИБ...

риш учун Зоология институти илмий ходими Бахриддин Абдуназаровга шогирд тушдим. Дастлаб бу тажрибани товусларда ўтказиб кўрдик. Бахриддин аканинг маслаҳатлари билан кушларнинг янги турларини яратиш бўйича чоп этилган илмий китобларга асосланиб тажриба ўтказдим. Натижа кутилганидан ҳам ортиқ самара берди. Бу эса қизиқишимни янада кучайтирди. Айниқса, кушлар психологиясини яхшироқ ўрганишга интилдим.

— Кушларнинг психологияси қанақа бўлади?

— Кушлар зехни жуда ўткир, эслаб қолиш қобилияти кучли бўлади. Масалан, тўтиқушнинг кизил думли "жако" деган тури бор. Тўқсон йил, баъзан ундан ҳам кўпроқ яшайди. Шу тўтиқуш битта ўрганган сўзини уч йилгача хотирасида сақлаб қолади. Бир одамнинг исми ўргатилса, уч йилдан кейин ўша одамни кўрганда отини айтиб чақириши мумкин. Бу кушга дунёнинг хоҳлаган тилини ўргатиш мумкин. Ўзимнинг тажрибамда тўрт тилни ўргатганман. Ўзбек, рус, инглиз, араб тилидаги сўзларни биларди. Биз билан битта дастурхондан овқат ерди. Бир тўғрам онга сарёб суриб берасизми ёки майиз, ёнғок, мураббо берасизми, еб бўлгандан кейин раҳмат тариқасида товус чиқарарди. Ўтирган жойига қўйилган салфеткага тумшугининг икки томонини артиб, секин ташқарига чиқиб, ток новдасига ўтирарди. Радио эшитишни, айниқса, реклама роликларини кайтаришни яхши кўрарди.

— Нега айнан тўтиқушлар гапира олади? Ёки уларнинг тузлиши бошқа кушлардан фарқлими?

— Тана аъзоларида фарқ йўқ, аммо тилида фарқ бор. Тўтиқуш тилининг ҳам худди инсоннинг тилига ўхшаб уч юмалоқ. Ўша юмалоқлик тилининг оғзида айланишини,

чиқаётган товусни сўз шаклида ифода этишини таъминлайди. Бошқа кушлар тилининг учи узун бўлиб, оғиз бўлиғида яхши айланмайди. Шунинг учун гапира олади. Тўтиқушдан ташқари қарға, майна ҳам гапира олади. Кушларни ўзаро мулоқотдан холи қилсангиз, инсоннинг сўзларини такрорлаши мумкин. Кўп ҳолларда нафақат такрорлайди, балки қайси сўзни қачон, қай ҳолатда, кимга ёки нимага нисбатан ишлатишни билади.

— Айрим инсонлар кушлар тилини билади, дейишади. Бу фикр қанчалик ҳақиқатга яқин? Чиндан ҳам, куш тилини тушуниш мумкинми?

— Мумкин. Кушларнинг хатти-ҳаракатлари, чиқараётган товусларида муайян маънони акс эттирувчи сигнал бўлади. Шу сигнал орқали хабар беришади. Халқ орасида кушларнинг учушига, айтилик, қаргаларнинг осмонда гир айланиб бир жойда тушиб қолиши, қалдирғочнинг пастлаб учуши ёмғир ёғишидан ёки загизғоннинг ҳовлидаги дарахт шоҳига қўниб сайраши меҳмондан дарак дея тайёргарлик кўришган. Кушлар орасида бундай сигнал-товусни энг кўп товус беради. Эрталаб, кундузи, кечки пайтлари қуёш нури қайси тарафидан, қандай тушишига қараб товуснинг ранги ўзгариб туради. Лекин энг хуш овоз ҳам товусники. Товус бақирдим, билингики, бу бекорга эмас. Бу ҳақда ҳар хил ривоятлар бор. Лекин уларнинг ҳаммасини ҳам ҳақиқатга яқин деб бўлмайди.

— Кушлар парвариши бир-биридан фарқ қилса керак?

— Албатта. Илгари ноёб кушлар учун айрим озуқалар буюртма асосида хориждан келтириларди. Бир сафар Франциядан кемада олиб келинаётган озуқа портда узоқ муддат туриб қолиб, меъёр-

даги ҳароратда сақланмай, захарга айланибди. Озуқани кушларга бергандан кейин таъсирини бир неча кун ичида кузатдим. Ўн кундан кейин юриб турган қушнинг оёғи шол бўлиб, секин ўнг ёки чап ёнбошга йқиқла бошлади. Ҳаётимда, тажрибамда ҳеч учрамаган касаллик билан кушларим нобуд бўлаётганини тушунай ҳайрон қолдим. Олой бозорининг олдида кушлар лабораторияси бор. Кушларга берилган ҳамма озуқалар, ҳатто бедани суғорган сувгача олиб бориб текширтдим. Аммо четдан келтирилган, энг фойдали деб ҳисобланган озуқа захарга айланган экан. Оқибатда бир қанча кушларим нобуд бўлди. Бу жуда катта йўқотиш эди. Шундан бери озуқани иложи борица ўзим тайёрлашга ҳаракат қиламан. Кушларни имкон қадар табиатда мавжуд озуқалар билан парваришlash керак. Масалан, ун, кепак маҳсулотига тушадиган курт ҳам кушлар учун яхши табиий, оқсилга бой озуқа ҳисобланади. Оддий кепакка шу қуртдан солиб, кўпайтиришни йўлга қўйганмиз.

Энг қийини кушларни тўғри парваришlash ва сақлашдир. Айтилик, кушлар турадиган оддий ёғоч қафаснинг канаси бўлади. Уни вақтида текшириб турмасак, қана қушнинг қонини сўриб, ҳолсизлантириб қўяди. Қанотини кўтариб, қанага қарши дори сепилмаса, куш нобуд бўлиши мумкин. Яна бир мураккаб масала бу кушларнинг транспортировкаси, яъни жойдан-жойга қўчиришдир. Тажрибада жуда кўп синнаб қўриб, шуни англаб етдимки, қайси давлатдан куш олиб келинадиган бўлса, ўша давлатнинг ҳароратини куш боқиладиган жойда сақлаб туриш керак. Бошқа давлатнинг ҳарорати бизнинг худуд об-ҳавосига яқин бўлишини ҳисобга олиш зарур. Паррандалар юртимиз қишининг чилласига чидаши учун уларга, албатта, ёз чилласини кўрсатиш керак. Ёз чилласида суякларни қиздирилиб, яхши парвариш қилинган куш қиш чилласига ҳам чидайди.

(Давоми 16-бетда.)

Соч буюқлари ҳам бошиқа кашфиётлар сингари инсоният тарихидан ўзига хос ўрин олиб, турли илмий янгилар яратилишига сабаб бўлган. Узоқ ўтмишга бориб тақалувчи соч буюқларини ишлаб чиқаришга дунё кимёгарларининг кўп йиллик меҳнатлари сарфланган, десак муболаға бўлмайди. Аслида, биринчи соч буюғининг қачон ва ким томонидан ихтиро қилинганлиги номаълум, бироқ археологик қазинмалар ва олиб борилган тадқиқотлар унинг неандерталь одамлар яшаган замондаёқ мавжудлигини исботлайди.

СОЧ БУЁҚЛАРИ ТАРИХИ

Гўзалликка интилиш аёллар табиатига хос фазилат. Шу мақсадда азалдан аёл ташқи гўзаллигининг асосий сабабчиси ҳисобланган сочлар мойичечак, сандал дарахти, ёнғоқ пўстлогли ва хина сингари ўсимликлардан тайёрланган

ниланган. XVIII асрда эса оқ ва сариқ рангга бўялган париклар пайдо бўлди. Ушбу париклардан ҳатто Британия армиясидаги ҳарбий аскарлар ҳам фойдаланган.

XIX аср сўнгидан илм-фан тараққиёти кимё фанига ўз таъсирини кўрсатди. 1863 йилда кимёгарлар таркибида парафенилендиамин ҳамда

соч рангини ўзгартирар, балки уларни озиқлантириб, табиий жило ҳам беради.

50 йилларда буюқлар сони кескин равишда кўпайиб борди. Дунё бўйича «Wella» компаниясининг «Koleston» крем-буюғи биринчи ўринга чиқиб олди ва компания ушбу маҳсулотнинг 5,5 миллион тубинини сотишга эришди. Бу буюқларнинг аҳамиятли томони улар сочларни куйдирувчи ва синдирувчи моддалардан холи тайёрланарди.

Бу йиллар давомида қора рангдаги соч буюқлари машҳур бўлиб, афшарларда янги маҳсулот рекламалари кўпайиб борди. «Clairol» компанияси перексисиз, «Wella» эса «Koleston»нинг 35 хилдаги янги рангли буюқларини сав-

у лимфа тутунчаларини ривожлантириб юборар экан. Шу сабабли шифокорлар 35 ёшгача кимёвий моддалардан таркиб топган соч буюқларидан фойдаланмасликни маслаҳат беради.

Бир гуруҳ британиялик олимларининг тадқиқотларида эса мунтазам соч буюқларидан фойдаланилганда 60 фоиз турли хилдаги саратон хасталиклари юзга келиши мумкинлиги маълум бўлди. Бунинг сабаби буюқ таркибига қўшилидиган турли кимёвий моддаларнинг саратон тўқималарини кўзга татиш хусусиятига эга эканлиги билан изоҳланмоқда. Хусусан, ушбу зарарли моддалар натижасида бош мия, сут безлари ва тухумдонларда саратон тўқи-

Bilasizmi?

бўлиши хавфи кескин ортади.

Британиянинг «Green Chemicals» компанияси олимлари буюқ таркибидаги кимёвий моддалар тамаки маҳсулотлари билан реакцияга киришишини таъкидлашмоқда. Аниқланишича, кимёвий буюқлар таркибидаги иккиламчи аминлар бош терисида бир неча ойлаб, ҳаттоки йиллаб ҳам сақланиб туриши кузатишган. Вақт ўтиши билан иккиламчи аминлар тутун турли газлар билан реакцияга киришиб ўта захарли бўлган нитрозамин кимёвий моддасини юзга келтиради. MIGnews.com сайтида келти-

САЛОМАТЛИК МУҲИМИ?..

ёки сочларнинг сунъий жилоси

табиий буюқлар билан бўялган. XVI асрда вавилонликлар соч бўйлашда қумдан, мисрилик аҳоли ва юнонлар ва ўт дамламаларидан фойдаланишган. Римлик табиб Гален ўз авлодларига соч буюғи тайёрлашнинг бир неча усулларини қолдирган. Улардан бири оддий ёнғоқ дамламаси бўлиб, у бош териси ва илдизларини озиқлантириб, сочларга ёрқин ранг беради. Европада эса қўритилган моллюска ва қўнғизлардан алвон рангдаги буюқлар тайёрланган, деб ёзилган айрим манбаларда.

Маълумотларга кўра, тилла, олов, малларанг сочлар аста-секин мўйқалам соҳибларининг асарларида намён бўла бошлаган. Италиялик расмол Тициан ижодида малласоч қизларни тасвирлаш айниқса кўп учрайди. Уша даврда италияликлар табиий қора сочларини квас ва содалар ёрдамида оқартириб, қўёш нурида куйдиришган. Натижада, сочлар сариқ ва малла рангларида товланган.

1615 йилга келиб Францияда ҳам соч бўйаш урфга айланди. Француз аёллари буюқларини ўсимликлардан тайёрлаш усулини давом эттиришди. Шу билан бирга, сариқ кукунлар ёрдамида сочлар бўйлаб, ранглар махсус воситалар билан кучайтирилган.

XVII асрга келиб яна тўқ рангдаги сочлар урф бўла бошлади. Бунинг учун мойичечак дамламаси ва лимон шарбатларидан кенг фойдала-

перексис моддаси бўлган соч буюқларини ишлаб чиқара бошланди. Перексис моддаси соч таркибидаги табиий меланинни йўқотиб, унга сариқ ва қизғиш тус беради. Аммо у соч илдизларига салбий таъсир қилиб, сочларни қуриши ва синишига олиб келади. Соч буюқлари зарарини бартараф этиш мақсадида унинг таркибига озиқлантирувчи ва юмшатувчи шифобахш моддалар қўшили бошланган.

Узоқ тадқиқотлардан сўнг, замонавий соч буюқлари таркибига анилин моддаси қўшила бошланди. 1907 йилда Эжен Шуллер ихтиро қилган соч буюғи таркибида парафенилендиамин ва натрий сульфат бўлиб, у «Ореол» савдо белгиси остида ишлаб чиқарила бошланди. Биринчи жаҳон урушидан сўнг буюқлар савдоси билан шуғулланувчи «L'Oreal» компаниясининг ишлари янада ривожланди. Қалта сочлар урфга қилиб, соч буюқларига бўлган талаб ҳам ортиб борди. Хулди шу йилларда «Migu» француз компанияси янги буюқлар ишлаб чиқара бошлади. Бу соч буюқлари сочда узоқ муддат қолиши ва жилоси билан ажралиб турарди.

1934 йил Германияда «Wella» компанияси биринчилардан бўлиб буюқ таркибига сочларни юмшатувчи «Kolestral» моддасини қўшди. Натижада сочга суртиш учун биринчи крем-буюқлар дунёга келди. Янги буюқ нафақат

дога чиқарди. 1967 йилнинг баҳорига келиб, яна 6 хилдаги янги ранглар ихтиро қилинди. Дунё аҳолисининг маданияти ўсиб боргани сайин табиий маҳсулотларга бўлган эҳтиёж ҳам ортиб борди. Косметика компаниялари ҳам истеъмолчилар талабидан келиб чиқиб, таркибида ўсимлик моддалари мавжуд бўлган буюқларни ишлаб чиқара бошлади. Мазкур буюқлар таркибида аммиак, перексид, парафенилендиамин каби кимёвий моддаларнинг йўқлиги билан аҳамиятли эди. Аммиаксиз соч буюғини биринчилардан бўлиб «Revlon» компанияси «Colorsilk» номи остида ишлаб чиқарди. Юнон формуласи асосида тайёрланган «Grecian Formula» буюқлари сочларга тўқ ранг бериб, сочларни инсонларга айниқса манзур бўла бошлади.

80—90 йилларда буюқлар сочларда узоқ муддат сақланиши ва сочни озиқлантириши билан тақомиллашиб борди. 1990 йили ана шундай буюқлардан бири «Keune Haircosmetics» маркази остида «Tinta Color» ишлаб чиқарила бошланди.

ХИНАНИ АФЗАЛ БИЛИШМОҚДА

Америкалик олимларнинг статистик маълумотларига кўра, 50 йилларда 4—7 фоиз, 70 йилларда 40 фоиз, 2004 йилга келиб эса 75 фоиз мамлакат аҳолиси сочларини турли рангларда бўйашган. Шундан 51 фоизи буюқларни факатгина оқарган сочларни бўйаш учун хариб қилган. Бозор расталарида териб қўйилган хилма-хил соч буюқларини танлашда соҳа мутахассисларининг тавсияларига қатъий риоя қилган маъқул. Зеро, сўнгги вақтларда олиб борилаётган тадқиқотларда аксарият кимёвий соч буюқларининг инсон организмга жиддий салбий таъсири мавжуд экани аниқланмоқда.

Жумладан, қора рангли соч буюғининг зарари кўп бўлиб,

малари тез ривожланиши кузатишган. Шунингдек, меъридан ортиқ қўлланилган тақдирда, соч буюқларидаги кимёвий элементлар бош тери тўқималарига таъсир ўтказиб, эндокрин ва иммун тизимига зарар етказга бошлаган. Айрим сифатсиз буюқлар эса соч капиллярини ҳам зарарлайди. Натижада сочлар қуриб, қўримсиз, тез синувчан бўлиб қолади. Шу боис 2009 йилда Европа кенгаши томонидан минтақада 22 турдаги соч буюқларидан фойдаланиш қатъий тақиқлаб қўйилди.

Шунингдек, Швеция, Германия ва Францияда шифокорлар таркибида парафенилендиамин моддаси мавжуд буюқлардан фойдаланмасликни тавсия этишмоқда. Харидорлар савдо расталаридан «Таркибида парафенилендиамин мавжуд эмас» деб ёзилган буюқларни хотиржам хариб қилишди. Қўшма Штатларда ҳам бундай соч буюқларидан саратон хасталигини юзга келтириши сабаб воз кечилган.

Экспертлар Франция ва Бельгияда 5 минг нафар инсонни тестдан ўтказиб, шундай хулосага келади: бир йилда тўққиз мартаба зарарли буюқлардан фойдаланган аёлларнинг бош мияси ва сут безларида саратон пайдо

рилишича, «Cosmetic, Toiletry & Perfumery» ассоциацияси ходими, шифокор Эмма Мереди мазкур захарли моддани буюқларга қўйиш қонуни ман этилганини таъкидлайди. «Буюқ таркибидаги захарли N-нитрозамин кимёвий моддаси тамаки тутунини билан реакцияга киришиб организмга салбий таъсир ўтказган ва хавфли ўсмавлари 90—120 фоизга ривожлантириб юборган, дейди тадқиқотда иштирок этган профессор Дэвид Льюис.

Бундай салбий оқибатларни англаб етётган Г'арб хонимлари гўзаллик ва саломатликни сақлаб қолиш мақсадида Шарқ аёллари мерос қолдирган хина, басма каби табиий ўсимлик буюқларига катта қизиқиш билан қарамоқда.

Улар турли буюқлардан кўра, шарқ аёллари каби сочларини хинага бўйашни лозим топмоқда. Харидорлар хинанинг қора, қизил, малла, рангсиз ва табиий ранглари кўпроқ хариб қила бошладилар. Сочларга қизғиш-сариқ ранг берувчи хина табиий маҳсулот бўлиб, Шарқда ундан сочни қувватлантиришда, хусусан, унинг тўқилишига қарши дори воситаси сифатида ҳам қўлланилган.

Гулюз ОРИФЖОНОВА, «Ma'rifat» муҳбири

ЎСИМЛИКЛАР АТМОСФЕРАНИ СОВУТАДИ

Маълумки, ҳаводаги кичик чанг заррачалари кўйш нурларини қайтариб, атмوسفранинг совушига хизмат қилиши билан бир қаторда, ундаги томчиларнинг бирикшида иштирок этиб, булут ҳосил бўлишида ўта муҳим вазифани бажаради. Улар атмوسفерага турли манбалар орқали, жумладан, антропоген омиллар натижасида кўтарилади.

Хельсинки ва Халқаро амалий фанларни тизимли таҳлил қилиш институти (IIASA) олимлари ҳаво ҳарорати кўтарилганда ўсимликлар ажратиб чиқарувчи газларнинг булут ҳосил қилиши ва атмوسفранинг совушига таъсир кўрсатишини аниқлашди. Тадқиқотчиларнинг таъкидлашича, ҳарорат қанчалик баланд бўлса, ўсимликлар шунчалик кўп газ ажрата бошлайди.

Олимлар дунёнинг 11 ҳудудидида ҳарорат ўзгаришлари, аэрозол зарралари концентрацияси ва атмوسفерадаги ўсимликлар чиқарган газлар юзасидан олинган натижаларни таҳлил қилиб чиқашди. Улар фикрича, ўсимлик газлари иқлим ўзгаришларига глобал масштабда таъсир кўрсатмайди. Тахминан бир фоиз иқлим ўзгаришлари ўсимликлар фаолиятига боғлиқ. Бироқ кузатувлар уларнинг минтақавий миқёсда кучли таъсирга эга эканини кўрсатди. Жумладан, ушбу ҳодисанинг инсон омилли нисбатан кам кузатилувчи ўрмонли ҳудудларда иқлим иссиқлиги 30 фоизгача мувофиқлаштириб туриши маълум бўлди.

ЭНГ ТЕЗЮРАР ЭЛЕКТРОМОБИЛ

Шанхай автосалонида «Detroit Electric» компанияси томонидан «SP-01» деб номланган дунёдаги энг тезкор электромобил расман намоиш этилди.

Автомобилнинг максимал тезлиги соатида 249 километри ташкил этади. Уловнинг 100 километр соат тезликка эришиши учун 3,7 сония қияф қилади. Ушбу натижа электромобилга 150кВт (201 л сийимли) қувватли двигател ўрнатилгани боис қайд этилди. Электромобилнинг умумий вазни 1090 килограмм бўлиб, алюминий шасси (автомобилнинг асосий рамаси), формула 1 автомобилларида қўлланилувчи энгил, бироқ анча мустаҳкам углепластик кузовдан фойдаланилди.

Автомобил аккумулятори бир маргалик қувват билан 300 километр йўл босиши мумкин. Уй шароитида уни махсус ускуна ёрдамида 4 соат 20 дақиқа ичида қувватлантириш мумкин. Батареялар қувватини тежаш учун автомобилнинг тор-моз тизими қўшимча электр қуввати ишлаб чиқаришга мослаштирилган.

«SP-01» «SAMI» (Smartphone Application Managed)

дай автомобиллар шу оғиринг бошдаёқ сотувга чиқарилган, бир соат ичида 35таси ўз эгасини топган.

ОТА-ОНАНИНГ ЎРНИ МУҲИМ

Дунёга келган илк дақиқалардан бошлаб ота-она қарамоғида ўсган болаларнинг мия ҳужайралари нисбатан яхши шаклланади. «The Daily Mail» нашрида ёзилишича, бу ҳолат бола жинси билан боғлиқ равишда турлича рўй беради. Жумладан, ўғил болаларда бу хотира ва таълим олишдаги ижобий ўсишларда яққол намойён бўлса, қизларда ҳаракатлари мувофиқлаштириш ва киришимлиликни ривожлантиради.

Хотчисс Университети (Канада) олимларининг фикрича, бу болаларнинг ота-оналардан кўпроқ ғамхўрлик қиришлари ва ўзларини эркин ҳис қилишлари билан боғлиқ. Натижада улар ривожланишининг дастлабки йилларда деярли стрессли ҳолатларга дуч келмайдилар. Стресс қанчалик кам бўлса, мия ҳужайраларининг шаклланиши шунчалик ижобий кечади. Ўғил болаларда миядаги мушаклар фаоллиги ва ҳис-туйғулар, масалан, кўриш, эшитиш, хотира, ҳиссиёт, нутқни назорат қилувчи моддалар, қизларда эса асаб импульсларига жавобгар бўлган моддалар миқдори кўпроқ шаклланиши ойдинлашди.

Тадқиқотчилар дастлаб сичқонлар устида тажриба ўтказиб кўришди. Бунинг учун уларни икки гуруҳга ажраттишти. Биринчи гуруҳда ота-онали, иккинчи гуруҳдан эса уларнинг фақатгина бири бўлган жониворлар ўрин олди. Сичқонлар туғилгандан вояга етгунга қадар улар миясидаги нейронлар фаоллиги кузатиб борилди. Яқунда ҳам отаси, ҳам онаси бўлган кемиривулар мияси етарли даражада шаклланиши маълум бўлди.

ЎзДЖТУ Халқаро журналистика факультети талабаси Саид ЮНУСОВ тайёрлади

«Facebook» ижтимоий тармоғи орқали террористик ҳаракат содир этилиши маълум қилгани сабабли АҚШ полицияси томонидан ҳисбага олинган Метўэн шаҳри олий мактабининг 18 ёшли талабаси Кэмерон Дамброз 20 йиллик қамоқ жазосига маҳкум этилиши мумкин.

Хитой полицияси томонидан 2009 йилдан буён қўй гушти ўрнига кемиривулар ва тулки гуштини сотиш ҳисобига қарийб 1,5 миллион доллар миқдоридида ноқонуний даромад кўришда айбланаётган 60 кишидан иборат жиноий гуруҳ қўлга олинди, 10 тоннага яқин ана шундай маҳсулот мусодара қилинган.

Суданинг Дарфур провинциясида жойлашган олтин қонида икки бор рўй берган ер ўпирилиши оқибатида ҳалок бўлганлар сони 100 нафарга етган, айни дамда қонда қилинув-қутқарув ишлари давом эттирилмоқда.

«Associated Press» ахборот агентлигининг хабар беришича, Канаданинг Онтарио провинциясидаги Ньмаркет шаҳрида жойлашган «Magna» фирмасига тегишли автомобил эҳтиёт қисмлари ишлаб чиқарувчи заводда портлаш ва кучли ёнғин келиб чиққиши оқибатида беш ишчи ҳароҳатланган, 200 нафарга яқин ҳодим эса эвакуация қилинган.

Сербия пойтахти Белград яқинидаги тунелда икки йўловчи поездининг тўқнашуви натижасида 22 нафар киши ҳароҳатланган, бир йўловчининг оғир аҳволда экани маълум қилинган.

ЯНГИ НАШР БЎЙИЧА ҚАЙТА ТЕНДЕР САВДОЛАРИДА ИШТИРОК ЭТИШ УЧУН ТАКЛИФНОМА

Тендер тартиб рақами: 3-MRT — ЯН — 2013

Тендер номи: Дарслик ва ўқув қўлланмаларни янгидан нашр этиш юзасидан тендер савдолари.

Буюртмачи: Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги.

Манзил: Тошкент шаҳар — 100159, Мустақиллик майдони, 5-уй.

Молиялаштириш: Давлат бюджети ва Республика мақсадли китоб жамғармаси маблағлари ҳисобидан амалга оширилади.

Мазкур тендер савдоларига дарсликлар ва ўқув қўлланмаларни нашр этиш учун нашриётлар таклиф этилади.

Тендер савдоларида янги ташкил этиш (бўлиш, қўйиш ва ҳоказо), тугатиш ёки банкротлик босқичида бўлмаган, давлат реестрида рўйхатга олинганга олти ой мuddатдан кам бўлмаган, шартномаларни бажармагани учун судга тортилган, дарсликлар ва ўқув-методик қўлланмаларни нашр этиш билан шуғулланиш учун лицензияга эга бўлган ҳамда илгари вазирлик билан тўзилган шартномалар бўйича мажбуриятларни тўла бажара олган нашриётлар қатнашиш ҳуқуқига эга.

Қатнашиш буюртмачига шартномани бажариш имконияти ва малакаси борлигини тасдиқловчи ҳужжатларни тақдим этиши ва мазкур ҳужжатлар тендер ҳужжатининг иккинчи бобида келтирилган талабларга тўлиқ жавоб бериши лозим.

Янги нашр этиладиган дарсликлар ва ўқув қўлланмалар ҳамда уларнинг адади қуйидаги жадвалда берилган:

Лот рақаами	Дарсликлар ва ўқув қўлланмалар номи	Таълим тили	Ўзуви	Адади
6-синф				
1	Ўзбек тили	рус	лотин	53 034
		қорақалпоқ	лотин	10 256
		қозоқ	лотин	6 024
		тожик	лотин	7 909
	Ўзбек тили (ўқитувчилар учун методик қўлланмалар)	қирғиз	лотин	850
		туркман	лотин	911
		рус	лотин	1 070
	қорақалпоқ	лотин	698	
7-синф				
2	Ўзбек тили	рус	лотин	47 622
		қорақалпоқ	лотин	10 046
		қозоқ	лотин	5 589

	тожик	лотин	7 929
Ўзбек тили (ўқитувчилар учун методик қўлланмалар)	қирғиз	лотин	876
	туркман	лотин	911
	рус	лотин	1 613
	қорақалпоқ	лотин	736

Мазкур дарслик ва ўқув қўлланмаларнинг бошланғич қиймати тўғрисидаги маълумотлар талабгорларга Тендер ҳужжатлари билан бирга тақдим этилади.

Тендер ҳужжатларини олиш учун талабгорлар Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлигининг махсус № 23 402 000 300 100 001 010 (ХККМ Марказий банк Бош бошқармаси МФО: 00014 ИНН: 201 122 919 ш/хр 401 410 860 262 667 950 100 075 001 ИНН: 201 122 808 ОКОНХ 97300) ҳисоб рақамига 250 000 (икки юз эллик минг) сўм ўтказганлигини тасдиқловчи ҳужжатни тақдим этишлари шарт. Тўлов юқоридаги ҳисоб рақамига тўғридан-тўғри пул ўтказиш йўли билан амалга оширилади. Тендер ҳужжатларини олиш учун қатнашчилар томонидан тўланган тўлов қайтарилмайди.

Тендер савдоларида қатнашиш истагини билдирган ва Тендер ҳужжатларини харид этган корхона ва ташкилотлар 2013 йил 4 майдан бошлаб ҳар кун (шанба ва яшанба кунларидан ташқари) Тошкент вақти билан соат 10-00 дан 17-00 гача тендер савдоларига тегишли қўшимча маълумотларни Тендер комиссиясининг ишчи органи Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги «Дарсликлар ва ўқув-методик адабиётларнинг янги авлодини яратиш» бўлимидан олишлари мумкин. Манзил: 100159, Тошкент шаҳри, Мустақиллик майдони, 5-уй, 319-хона, телефон: (+99871) 239-40-83, факс: (+99871) 239-40-81.

Тендер ҳужжатлари асосида талаб этиладиган барча ҳужжатлар таклифнинг умумий қийматининг бир фоизидан кам бўлмаган закалат суммаси (закалат сумма Халқ таълими вазирлигининг қуйидаги махсус х/р 23 402 000 300 100 001 010, ХККМ Марказий банк Бош бошқармаси, МФО: 00014 ИНН: 201 122 919, ш/хр 401 410 860 262 667 950 100 075 002, ИНН: 201 122 808 ОКОНХ 97300) ҳисоб рақамига ўтказилиши шарт) билан бирга 2013 йилнинг 8 май кuni соат 14-00га қадар Республика таълим марказига топширилиши шарт. Шу вақтдан кечиккан таклифлар қабул қилинмайди. Тендер таклифлари 2013 йил 8 май кuni соат 15-00да Республика таълим марказида (Манзил: Тошкент шаҳри, Фуркат кўчаси, 174-уй) барча қатнашчилар вакиллари иштирокида очилади.

Тендер комиссияси Тендер ҳужжатининг I боб 6-бандида белгиланган тартибда Тендер ҳужжатларига қўшимчалар киритиш орқали таклифлар топширишининг охири мuddатини узайтириши мумкин. Шундай ҳолатда барча қатнашчиларнинг ҳуқуқлари ўзгарган мuddатга мутаносиб равишда ўзгаради.

Буюртмачи қатнашчилар томонидан тендер таклифини тайёрлаш билан боғлиқ бўлган харажатларга жавобгар эмас.

9-may — Xotira va qadrlash kuni

«Қариси бор уйнинг париси бор» деган иборани эшитганимизда нуруний отаону онахонларни эъзозлашга давлат минг йиллар наридан янграгандай туюлади.

Хотира ва қадр халқимизнинг қон-қонига шу қадар сингиб кетган. Мамлакатимизда 9 май — Хотира ва қадрлаш кuni сифатида нишонланиши билан асрий қадриятларимиз қайта тикланди, элимизнинг эзгулик сари интилишлари юксaldi. Бу кун юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги йўлида умрини бағишлаган ота-боболар — Ватаннинг асл ўзгачлари чуқур ҳурмат билан ёдга олинади. Кўнглимиз нури, хонадонимиз файзи бўлиб юрган кексаларимизга яна бир бор эҳтиром кўрсатилади.

Ушбу саҳифаимизда таълим тизимидаги машаққатли меҳнати ортидан эл-улус ардоғига эришган, бугун кексалик гаптини сураётган зиёдашлар, шунингдек, ўздан эзгу бoғ қoлдириб кетган юртдошларимиз ҳақидаги мақолалар билан танишасиз.

Умрини, бутун қалб кўрини таълимга бахшида этиб, баркамол авлодни тарбиялаш йўлида ўзига хос мактаб яратган инсонларни ҳар қанча эъзозласак оз. Кўпlab ёш педагогларнинг жонкуяр устози Бобонор Нортониев ана шундай инсонлардан.

1981 йили Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети таълим факультети, Самарқанд вилояти Пахтачи туманидаги 9-мактабда фаолият бошлаган Бобонор Нортониев ҳаракатчанлиги, етакчилиги қобилияти,

тутида маънавият ва маърифат ишлари бўйича проректор лавозимларида иш олиб борди.

2003 йилдан буён вилоят халқ таълими бошқармаси ҳузуридаги Методика маркази директори сифатида халқ таъли-

Бобонор Нортониев

МЕТОДИСТЛАРНИНГ УСТОЗИ

ўқувчи ўқитувчилар қалбига тез йўл топа олиши билан эл оғизга тушди. Натижада кўп ўтмай мактаб директорининг маънавий-ахлоқий тарбия ишлари бўйича ўринбосари вазифасига тайинланди. Кейинчалик Пахтачи тумани ҳокимлигида йўриқчи, ташкилий ишлар бўлими бошлиғи, Навоий вилояти халқ таълими бошқармасида етакчи мутахассис, умумий ўрта таълим бўлими бошлиғи, вилоят педагог кадрлари кайта тайёрлаш ва малакасини ошириш инсти-

ми муассасаларига узлуксиз методик хизмат кўрсатиш, педагогларни илғор ва замонавий педагогик технологиялар билан қўлланмалар билан таъминлашга ҳисса қўшиб келмоқда. Хусусан, тажриба-тадқиқот майдони этиб белгиланган Навоий шаҳридаги 11-ИДУМ, Зафаршон шаҳридаги 12-мактабнинг фан ўқитувчиларига самарали амалий-методик ёрдам кўрсатилаётгани натижада илғор тажриба ва замонавий педагогик техно-

логиялар синовдан ўтказилиб, ижодкор ўқитувчилар қобилияти юзга чиқарилаётди.

Методик жиҳатдан катта тажриба тўплаган домла муаллифлигидаги замонавий таълим беришнинг ташкил этиш, ёш педагогларга методик ёрдам кўрсатиш, ўқитувчиларнинг касбий маҳоратини ошириш, муассасада ижодий муҳитни яратишга оид 40дан зиёд методик тавсиялардан педагоглар ва мактаб раҳбарлари амалда кенг фойдаланмоқда.

Кумрихон СУЛТОНОВА

Эзгуликка интилиб яшаш, ёшларга энг яқин ҳамфир ва ҳаммаслак бўлиш устозларга хос хислат. Улар шоғирдларига ғамхўрлик қилиш, эзгу фазилятларни улар қалбига муҳраш, илмий-ижодий ишларга рағбатлантириш, ҳар ишда беғараз ёрдам беришдан сира чарчамайди. Кўпlab илмий-усулбий қўлланмалар муаллифи, тарих илмининг зукко тадқиқотчиси Тўра Ҳалимов устозлигини улғу бахт деб ҳисобловчи ана шундай инсонлардан. Унинг бетакрор суҳбатлари, самий меҳру муҳаббатли, олижаноб инсоний фазилятлари кишини ўзига ром этади. Устоз-шоғирдлик масаласида меҳрибон мураббийнинг ўз фалсафаси бор.

тарбия соҳасида қўлга киритган ютуқларини доимо ҳамкасбларига илинади ва уларга етказишга ҳаракат қилади. У ўз иш тажрибаларини оммалаштириш ва янада ривожлантириш бориш мақсадида 25 йилдан буён вилоят педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти тингловчиларига тар-

МАЪРИФАТ ФИДОЙИСИ

Тўра Ҳалимовнинг педагогик ва илмий фаолияти, айниқса, истиқлол йилларида қанот ёзди. Мустақиллик таниқли педагог олимга янги куч ва ғайрат бағишлади. Мамлакатимизда тарихий ҳақиқатнинг тикланиши устозга кенг илмий-усулбий фаолият олиб бориши учун имконият яратди. У ўзининг чуқур билими билан миллий тарихимизни янгича методик нуқтадан назардан таҳлил қилиш ишларида ташаббускор бўлди.

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси Тўра Ҳалимов нафақат педагог-усулбунос, жонкуяр олим сифатида ҳам салмоқли ишларни амалга оширмоқда. «Ўзбекистон тарихидан баъзи атамалар изохи», «Ромитандаги табаррук зиёратгоҳлар», «1000 саволга 1000 жавоб», «Тарихдан қизиқarli саволлар ва ин-терфол ўйинлар», «3000

саволга 3000 жавоб», «Тарих дарсларида заковат ўйинлари», «Қизиқarli тарих», «Олам мўъжизалари» каби кўпгина илмий, илмий-усулбий, илмий-оммабоп қўлланма ва рисо-лалари бoдан зиёд ил-мий мақолалари билан жамоатчиликка манзур бўлди.

Заҳматкаш олим ва педагогининг фаолиятига назар солсак 1977 йили Тошкент давлат педагогика институти (ҳозирги Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети)нинг тарих факультетини тамолагандан сўнг Ромитан туманидаги 29-мактабда педагогик фаолиятини бошлаган бўлса, мана 36 йилдирки, ёшларга тарих фанидан дарс бериб, уларни илм сарғашма-ларидан баҳраманд этиб келмоқда.

Тажрибали педагогта хос бўлган яна бир жиҳат шундаки, у таълим-

фанини ўқитишнинг долзарб муаммолари бўйича маърузалар ўқиб келмоқда. Педагогик фаолиятда ҳам, илмда ҳам қўзғалган мақсадига эришяётган заҳматкаш, тиниб-тинчимас Тўра Ҳалимов ҳамон изла-нишда. Айни пайтда Бухоро давлат университети қошидаги 4-академик лицейда келажакимиз эгаларига мазий сил-ларини кунт билан ўргат-моқда.

Унинг билим ва ғаи-рат-шижоати ҳамда ил-мий фаолиятига фақат ҳавас қилса арзийди.

Йўлдош ХАЙДАРОВ,
Бухоро вилояти
педагог кадрларни
қайта тайёрлаш ва
малакасини ошириш
институти кафедра
мудир,
тарих фанлари
номзоди, доцент,
Бахтиёр ХАМИДОВ,
Бухоро давлат
университети
қошидаги
4-академик лицей
ўқитувчиси

Умрини миллат тараққиёти йўлидаги хайрли ишларга бағишлаган улғу инсонлар қаторида таниқли олим, бағрикенг устоз профессор Беғали Қосимовни ҳам тилга олган бўлардим. Домла ҳақида жуда кўп хотиралар битилиб, у кишининг табиатида хос гўзал фазилятлар бир қадар очилган бўлсада, мен ҳозир уларни яна такрорламоқчи эмасман. Фақат марҳум устозим ҳақида кўнглимдан кечганларини айтгим келди.

2002 йил, 3-курсда ўқий-миз. Ниҳоят биз бир қадар чўчиган, лекин анчадан бери орзиқиб кутган кун келди. Домла бизнинг курсимизга маъруза ўқий бошлади. Тўғриси айтишим керак, мен ўша пай-тларда дeярли ҳар кун битта шеър китобни варақлаб, шеър танлаб ёдлаб юришимга қарамай, тилшуносликка муҳка тушгандим. Диплом ишим ҳам тилшуносликдан. Ушанда таби-ий нутқ жараёнидаги кесим-ларга, уларнинг қандай шакл-ланаётганига эътибор қилиб юргандим. Домладаги фикр ифодалашнинг ўзига хос йўси-ни — мен учун қутилмаган ян-гиллик эди! У кишининг нутқи-даги «Воқеа бундай», «Одат шунақа», «Хулоса қандай», «Бу-гина эмас», «Гап шундаки» каби бир қатор олмолар бил-лан ифодаланган содда от ке-симлар тингловчига мураккаб

матнни осонгина қабул қилиш имконини берарди. Мен осон шаклланган кесимлар орқали кўп ахборотни «синдириб» бе-риш мумкинлигини туйқусдан идрок этдим. Бундан ташқари, домланинг керак ўринда «Ва-зират эчқига жон қайғуси — қас-собга мой қабилида эди», «Оқон ориққа оқор сув» каби мақол ва маталлардан мисол-лар келтириши, «Ай сан Дума, Дума, Дума, қилган ишин бума, бума?», «Қувди мани жо-хиллар ўшандоғ Ватанимдин, Лекин кува олмаслар суҳаним-ни даҳанимдин» (ҳозир булар-ни ёддан ёзаяпман) каби мум-тлақ, замонавий шеърятдан ва қардош шоирлар ижодидаги ман-суб шеърлардан ёддан айтиб бериши, ҳар ишда Ватан, миллат манфаатларидан келиб чиқishi, адолат меzonларига қатъий риоя қилиши мени та-моман лол қолдирган эди ва бугун ёрқин хотира тарзида яна жонланди.

Юрагимдаги кўркув-ҳадик-лар ўз ўрнини чексиз ҳайрат ва ҳурматга бўшашиб берар экан, ичимда нималардир ўза-риб бораётганини ҳис этар-дим. Сирасини айтганда, ўқув курси якунида мен магистратура таҳсилида ҳеч иккиланмай домланинг шоғирди бўлишга

аҳд қилдим ва Оллоҳ тақдир қилиб шундай бўлди ҳам. Ма-гистрик дeрcсацияси учун мавзу танлашим керак эди. Ка-федрда тавсия этилган бир неча мавзулар орасидан «Жа-дидчилик библиографиясини тузиш» мавзуси юрагимдан чу-кур жой эгаллади. Мен иста-ган мавзу топиладан эди! Эрта-си кунни ниятимни устозга бил-дирдим. Домла «Удалай олар-микансиз?» дегандай синовчан бoқдилар. Мен сўз бердим. Илк маротаба тўплаган мате-риалларни таснифлаб домла-га берар эканман, улардан илиқрок фикр кутганман, ше-килли, домла салкам 70 варақ ишни кўздан кeчиргунига қадар эшик олдидан жилмай турдим. Аммо иш тамоман тескариси-га айланган эди. Домла кай-фиятсиз бир аҳволда кўпгина ишни тутқаздилар, компю-терда ишларини давом этти-равердилар. «Илмий иш учун му-тлақо яроқсиз материалла-р»ни кўтариб турарканман, домладан нимадир сўрашга ўзимда куч тополмадим. Бу ҳол яна бир неча маротаба такрор-ланди. Ишининг камчиликлари ёзилган қисқа шарҳлардан ни-малар қилиш кераклигини ан-гашга ҳаракат қилардим. Бир ярим ой тер тўкиб ишлаганим-

дан сўнг «Тузуқ» деган эъти-рофдан бошим кўкка етганини тасаввур қила олган бўлсан-гиз керак.

Иш осон эмасди. Лекин домла мендай гўр талабани олдан тарбиялади. Илмий иш, унга ёндашув, ҳолис нуқтаи на-зар, дeрcсация эъти тартиб-лар, режали асосда ишлаш, календар режага асосан му-нтазам мутолаа каби қатор му-ҳим ишларни мен Беғали Қосимов мактабидан ўрган-дим.

Домла ҳар доим таъкидла-дилар: «Шoғирд бўламан де-ганининг билиминигина эмас, сабрини ҳам синовдан ўтказиш керак». Бу чигирклардан биз-ни тез-тез ўтказиб турарди-лар. Афсус, магистрик дис-сертациянинг тугалланган шаклини у кишига кўрсатиш насиб этмади...

Домла суҳбатларининг би-рида: «Мен дeрcсация ҳимо-янғиз пайтида у ерда бўлма-ман ва, бинобарин, сизни ҳозир шоғирдим деб айта ол-майман. Ўз ишини ўзи муваф-фақиятли ҳимоя қила олган-ларинигина шоғирд деб тан-оламан, ҳолос» дeгандилар. Бу устозимнинг ўзига хос башо-ратимиди? Домла касалхона-га ётишларидан бир неча кун

олдин мени қақириб шундай дeдилар: «Ёзинг, сизнинг ном-зодлик ишингиз мавзуси мана бундай бўлади:

«Мустақиллик даври жади-лунослигини ўрганиш таъойи-лари». Айни пайтда мана шу йўлнинг бошида турибман. «Йи-фонган миллат маърифати»ни варақлар эканман, беҳтеёр шундай жумлаларни ўқийман: «ҳақиқий шоғирд устози кўрсатган йўлдан тўлири чиқиб ётган далага кетмайди, унга ту-таш йўллар барпо этади».

Мана, орадан салкам 10 йил ўтаётди. Бу йиллар оралигида устознинг дарслик-қўлланма-лари, ҳар хил муносабат би-лан ёзилган мақолаларини қайта-қайта мутолаа қилар эканман, кўз ўнгимда Беғали Қосимов шахсияти унканла-шиб бoравeради. Домланинг ниҳоятда зуклолиги, синчили-ги, тартибсeварлиги ва, айниқ-са, чин маънодаги миллатпар-варлиги биз учун ибрат мак-таб бўла олди. Домла эл ва Ватан олдидаги фарзандлик бурчини ўташга, ҳалолилик ва адолат меzonларига мувофиқ яшашга бизни даъват этмади, балки ўзи мана шу кeчиб ўтиш мушкул бўлган йўлни ўрнак бўларли тарзда босиб ўтиб, улғу аждодларга муносиб во-рис бўла олганлигини намoён этди...

Дилорвар РАЖАБОВА,
тадқиқотчи

ЧИН ЗИЁЛИ ЗИЙНАТИ

«БУХОРО» — МУСОБАҚАЛАРГА ШАЙ

(Давоми.
Боши 1-бетда.)

Жумладан, юртимизда узлуксиз равишда ўтказиб келинаётган, талаба-ёшларнинг иқтидор ва қобилиятларини юзага чиқариш, қўллаб-қувватлашга хизмат қилаётган Универсиада спорт ўйинларига бўлган қизиқиш ва иштироки ҳам илдан-йилга ортомқода. Шунга мусобақаларга мезбонлик қилаётган шаҳарларда амалга оширилаётган бунёдкорлик, қўламазорлаштириш, ободонлаштириш ишлари ҳам сабаб бўлаётгани сир эмас, албатта.

Шу маънода, жорий йили Бухорода ўтказиладиган навбатдаги Универсиада спорт мусобақаларига тайёргарлик ишлари низола-ниш арасида турибди. Нуфузли спорт байрамнинг тантанали очилиш ва ёпилиш маросимлари, шунингдек, Универсиада дастурига киритилган спорт турлари бўйича қатор беллашувлар ўтказилиши режалаштирилган «Бухоро» спорт мажмуасининг капитал реконструкция ишлари якунланди. Ўқинишда бўлса, ушбу ажойиб ўйингоҳ айнан 2002 йилги Универсиада спорт ўйинларига Бухоро шаҳри мезбонлик қилиши муносабати билан қурилган эди. Уша вақтда у юртимиздаги-

на эмас, балки Марказий Осиёдаги энг йирик спорт мажмуаси сифатида эътироф этилганди...

Капитал реконструкция ишларига бюджет маблағлари ҳисобидан 12 миллиард 581 миллион сўм маблағ сарфланди. 22 минг 592 нафар томошабинга мўлжалланган стадионда спорт байрамнинг юқори савияда ўтиши учун зарур шарт-шароитлар яратилди.

Таъкидлаш жоизки, мазкур объектда ташкил этилган спорт секцияларида вилоят терма жамоаси вакиллари футбол, баскетбол, волейбол, қўл тўпи, теннис, стол тенниси белбоғли кураш, шахмат ва дзюдо бўйича сўнгги ҳозирлик машғулотларини ўтказишяпти. Ювиниш ва кийиниш, тиббиёт хоналари, конференция заллари ҳам қайта реконструкция қилиниб, замонавий жиҳозлар билан таъминланди.

— Шахримиздаги энг йирик ва муҳташам спорт мажмуасининг реконструкция ишлари 2011 йили бошланганди, — дейди бош пудратчи — «Бухоро 20-трести» 2-вакилли ташкилотининг ишлаб чиқариш бўлими бошлиғи Баҳодир Эргашев. — Икки йил давом этган таъмирлаш ишларига жами 700дан зиёд қурувчи-уста жалб

этилди. Алоҳида айтиш лозимки, вилоят Ўзжамоақурилиш, Бухоро газ-санат қурилиш трестлари, Махсус тажриба заводи ходимлари ҳам қурувчиларимизга яқиндан ёрдам беришди. Эътиборлиси, реконструкция жараёнида ишлатилган аксарият қурилиш материаллари Ўзбекистонда ишлаб чиқарилган. Бухоро «Элиты» лойиҳалаш институти лойиҳаси асосида қайта таъмирланган спорт мажмуасининг ҳозирги қиёфаси жаҳон стандартларига тўла жавоб беради, деса муболаға бўлмайд.

Хориждан келтирилган жиҳозлардан бири — кенг майдонни ёритиб турувчи чироқлардир. Улар Австралиянинг Торн фирмасидан келтирилган. Мажмуа атрофидаги минораларга 242та, бинининг ўзига 100та ёритгич ўрнатилди. Айниқса, тўнда чироқлар нури остида майдон янада салобатли кўринади. Мажмуага қирраверишда рақсга тушаётган фавора, тартиб билан саф тортиган арчалар ва анвойи гулларга қараб, Бухоро шаҳрида давом этаётган катта қўламазорлаштириш ишларининг бир қисмини кўриш мумкин.

— Бир неча йилдан бери тенгис атлетика билан шугулланаман.

«Universiada — 2013»

Махсус сунъий резина қопланган югуриш йўлакчаларида кечаётган машғулотларнинг ўзидек кишига завқ улашяпти, — дейди «Универсиада—2013» финал босқичига йўланма олган талабалардан Нафиса Жўраева. — Ҳаракатларим энгил, нуқлайликлар йўқлиги учунми, очиги, чарқок сезмаяпман. Мана шундай замонавий спорт мажмуасида ўтказиладиган нуфузли мусобақада иштирок этиш бахтига муяссар бўлганимни ўйласам, фахрланиб кетаман.

Юртбошимиз ва спортсевар халқимиз томонидан амалга оширилаётган буюк бунёдкорликлар, ўз навбатида, ёшларга кўрсатилаётган ғамхўрликларнинг ёрқин бир кўриниши ҳамдир. Шундай экан, «Универсиада — 2013» спорт ўйинларига ҳар бир спортчи жиддий тайёргарлик кўриши ва ўз мақсади йўлида мurosasiz курашларга киришиши муқаррар. Ахир спортчи-талабалар ихтиёрига Бухоро шаҳридаги барча шароит ва қўлайликларга эга ажойиб спорт мажмуалари тақдим этилмоқда.

С.ТОШЕВА,
З.ХОЛОВ,

«Ma'rifat» мухбирлари

ЖАНГ БУГУН ЎТКАЗИЛАДИ

Таниқли боксчи Роберт Герреро бугун Лас-Вегас шаҳридаги спорт аренасида кучли рақибларидан бири Флойд Мэйуэзерга қарши рингга чиқади. Хорижий нашрларда ёзилишича, Роберт ушбу жангга жиддий ҳозирлик кўрди.

Гап шундаки, у 66,7 кг.гача вазн тоифасида WBC таснифдаги чемпионлик камарини Мэйуэзердан тортиб олмоқчи. Аммо Флойд профессионал фаолияти давомида 43 бор жанг ўтказиб, барчасида зафар қўчган. Колаверса,

26тасида рақиблар ноқуатга учратилган. Герреро эса 35 марта рингга чиқиб, атиги бир марта мағлубиятга учраган.

— Бугун Флойднинг голибона юришларига якун ясалди, — дейди Роберт. — У ўзининг илк қақшатқич мағлубиятини тан олишга мажбур бўлади. Шундай бўлса-да, аксарият мухлислар Флойднинг имкониятларини юқори баҳоламақда.

«ЧЕЛСИ» ЯНА ФИНАЛДА

Футбол бўйича Европа чемпионлар лигаси финалчилари маълум бўлиб улгурган, Европа лигаси ярим финалидан ўрин олган жавоб учрашувлари ўтказилди ва ушбу мусобақа финалчилари номи ҳам аниқланди.

Европанинг клублар ўртасидаги иккинчи йирик турнири финалида инглизларнинг «Челси» ва португалларнинг «Бенфика» жамоалари ўзаро куч синашадиган бўлди.

Қизикарлиси, ҳар икки жамоа ҳам ўз уйида ўтказилган жавоб ўйинларида рақибни бир хил (3:1) ҳисобда енгди. Лондонликлар илк матчда «Базель»ни 2:1 ҳисобда енганди. «Бенфика» эса Туркияда «Фенербахче»га кичик ҳисобда (1:0) имкониятни бой берганди.

Эътиборлиси, «Челси» ўтган йили ЕЧЛ финалига чиқиб, зафар қўчганди. 15 май кuni Амстердамда ўтказиладиган финал учрашувида Европа лигаси бош совринини ҳам қўлга киритиш имконига эга бўлмоқда.

УЛКАН МУКОФОТ САРИ

Сербиялик таниқли теннисчи Янко Типсаревич Мюнхен шаҳрида давом этаётган нуфузли халқроқ турнирнинг чорак финалига йўл олди. Айтиш жоизки, мусобақа учун ташкилотчилар 410 минг евро ажратишган.

Иккинчи тур доирасида кечган матчда Типсаревич словениялик рақиб Грегга Земля билан куч синашди. Икки сет ёки 1 соат 25 дақиқа давом этган учрашув 6:4, 6:2 ҳисоби билан якунланди. Типсаревич ярим финал йўланмаси учун Даниэль Брандс (Германия) ва Газель Монфис (Франция) қарам-қаршилиги голиби билан қорғатди.

Немис спортчиси Флориан Майер ҳам австралиялик Маринко Матосевични енгиб, чорак финалга йўл олди. Унинг галдаги рақиб Эрнест Гулбис (Литва) ва Томми Хаас (Германия) ўртасидаги ўйиндан сўнг аниқланади.

МОУРИНЬО МАДРИДДАН КЕТАДИ(МИ?)

Бу йил ёзги трансфер «бозори» жуда қизғин тарзда ўтиши муқаррар. Айниқса, бош мураббий Жозе Моуриньо ва бир қатор етакчиларнинг «Реал» клубидан кетишга чоғланаётгани мавсум якунига етмай туриб, турли шов-шувларга сабаб бўлмоқда.

Европа чемпионлар лигаси ҳамда Испания чемпионатидаги омадсизликлар Моуриньога узил-кесил «чиқиш» эшиклари кўрсатилишига сабаб бўлиши ойдинлашмоқда. Колаверса, мутахасссининг ўзи ҳам Мадридни тарк этиш тараддудига тушиб қолган. Агар Жозе клубни тарк этса, ўрнига ПСЖ устози Карло Анчелотти келиши мумкин. Италиялик мураббий ўзи билан Тьяго Сильва ҳамда Левандовскийни олиб келиши кутилмоқда.

Мирзо Улугбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети маъмурияти ва Касаба уюшма қўмитаси Механика-математика факультети «Назарий ва таъбиқий механика» кафедрасининг доценти Аскар Закировга акаси

Қарши ЗАКИРОВнинг

вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

«РЎМОЛНИ КИМ ТАШЛАДИ?»

Ҳаракатли ўйинлар бошланғич синф ўқувчиларининг жисмоний камолотида муҳим омил ҳисобланади. Бундай машғулотлар жараёнида болаларда ўз-ўзини бошқариш қобилияти, фаол ҳаракат, малака ва қўникмалар шакллана боради. Уларнинг ахлоқий жиҳатдан камол топишида ҳам муҳим аҳамиятга эга.

Бошланғич синф ўқувчилари билан ўтказиладиган ўйинларни ташкил этишда ўзлари танлаган машғулотлардан фойдаланиш мақсадга мувофиқ. Бунда бир бола ўйин мазмунини, бошқаси эса қоидабини тушуниради. За-рурият туғилганда ўқувчи томонидан тўлдирилади. Ҳаракатли ўйинлар очик ҳавода ўтказилса, организмга ижобий таъсир этади. Машғулот ўтказиладиган жой гигиеник талабларга жавоб берадиган ҳамда хавфсизлик чоралари қўрилган бўлиши керак. Ҳаракатли ўйинларга бутун синф ўқувчилари жалб қилиниши шарт. Соғлиғи туфайли жисмоний тарбия билан шугулланиши мумкин бўлмаган болалар ҳам ҳаракатли машқларни бажариши ёки очик ҳавода сайр қилиши лозим.

Бошланғич синф ўқувчилари учун ҳаракатли ўйинлар жисмоний тарбия дарсининг асоси ҳисобланади. Шунинг учун ҳам мактаб дастурига бошқа материалларга нисбатан ўйинларга кўпроқ ўрин ажратилган. Дастурда киритилган турли жисмоний машқларни болалар хилма-хил ўйинлар воситасида осонгина

идроқ қиладилар ва ўзлаштирадilar. Бошланғич синф ўқувчилари учун айрим ҳаракатли ва миллий ўйинларнинг ўтказилиши хусусида тўхталиб ўтмоқчимиз: «Рўмол ташлаш» ўйинининг

Jismoniy tarbiya

тавсифи: «онабоши» болаларни айлана бўйлаб ўтказишда, бирининг қўлига рўмол беради. Рўмолни олган бола тенгдошлари орасида айланиб юриб, билдирмасдан уни бир иштирокчининг орқасига ташлаб кетади. Рўмол ташлаган бола бир айлана келгунча орқасида рўмол ётганини сезмаган ўртоғини ўртага чақиради. У болаларнинг хоҳишига кўра ашула ёки шеър айтиб беради. Агар иштирокчи орқасига рўмол ташланганини билиб қолса, рўмол ташлаб кетган болани тез қувиб етиши ва унга рўмолни бериб, ўзи ўрнига келиб ўтиришга ҳаракат қилиши керак. Агар қувиб етолмаса, ўйинни ўзи давом эттиради. Ушбу ўйиннинг аҳамияти шундаки, болаларни чаққонликка, кўз

билан тўғри мўлжаллашга, сезгирликка, оғоҳликка ўргатади.

«Ким тезроқ» ўйини. Болалар майдонда ёки залнинг бир томонида гуруҳларга бештадан бўлиниб, бир-бирининг қўллариини ушлаб турадилар. Жамоалар турган жойдан 8—10 метр нарида чизик тортилади. Ўқувчи ишорасидан кейин жамоалар бир оёқда чизиккача сакраб борадилар. Биринчи бўлиб борган жамоа голиб ҳисобланади. Сўнгра жамоалар ортга бурилиб, сакрашган ҳолда аввалги жойга қайтадилар. Ўйин яхши ўзлаштириб олингандан кейин уни мураккаб-лаштириш мумкин. Масалан, бир оёқни ушлаб иккинчи оёқда сакраш вазифаси берилади. Жамоа ўйинчиларидан бири оёғини ерга тегишиб олса, мағлуб бўлади. Бу машғулот ҳам ўқувчиларни чаққонликка, жамоа бўлиб ҳаракат қилишга, чидамликка ва ғалабага бўлган иштиёқни оширишга ёрдам беради. Бирга ўйнаётган ўртоқлари учун жавобгарлик ҳисси уйғонади.

Юқорида келтирилган ўйинларни қай даражада қизиқарли ўтказиш, ўқувчиларни қизиқтириш ҳар бир жисмоний тарбия ўқитувчиси ёки мураббийнинг педагогик тажрибасига боғлиқ.

Нигора ФАНИЕВА
Навоий ВПҚҚТМОИ катта
ўқитувчиси

давлатнинг қуш бўйича белгиланган квотаси бор. Шунинг учун уларни отиб юборгандан кўра экспорт қилишга, сотишга рухсат этилади. Юқорида тилга олинган конвенцияга кўра ўта ноёб қушларга квота бериллади. 1, 2-турдаги ўта ноёб жонзотларни тижорат мақсадида олиш ёки сотиш тақиқланади. Хайвонот боғлари, зоопитомниклар, кўриқхоналарга кўпайтириш учун айирбошлаш йўли билан рухсат бериллади. 3-турга

ярми сариқ рангли бўлишини хоҳласангиз, шундай лабораторияларга буюртма берасиз. Бундай турларни яратиш бўйича формулалар бор. Лекин табиий рангга, янги тусга кириш қушнинг иммунитетини пайсатириб юборади. Оқибатда нимжон, касалликка тез чалинувчан бўлиб ўсади.

— Қуш боқишнинг қандай тарбиявий аҳамияти бор?

— Қуш боқиб, ноннинг

ТЎТИҚУШНИ ТЎРТ ТИЛДА ГАПИРТИРИБ...

(Давоми. Боши 11-бетда.)

— Табиатда минглаб хонаки ҳамда манзарали қушлар бор. Нима учун одамлар чумчуқ, мусича, загзигон, олақанотни эмас, айнан манзарали қушларни уйда сақлайдилар?

— Мен ҳам буни жуда кўп кузатганман. Инсон ҳар доим ноёбликка, камёбликка интилган. Умри давомида ўзи яшаган ҳудудда кўрмаган жониворни, шунингдек, паррандани сақлашга ҳаракат қилади. Масалан, тўтилар Ҳиндистон, Бангладеш, Непал давлатларида гала-гала бўлиб учиб юради. Ҳатто қишлоқ хўжалигига зарар етказгани учун тўтиқуш овлаганларга мукофот белгиланган. Ҳар бир

тааллуқчиларини эса кўпайтириш мақсадида сотиш мумкин. Табиатдан олинганни, ҳатто қушларни ҳам қайтариш керак. Шунинг учун рухсатнома асосида табиатдан олинган қушларнинг биринчи авлоди яна табиатга учуриб юборилади. Қолганини шахсий мулк сифатида, "Мулк тўғрисида"ги қонунга мувофиқ боқиш, сотишга рухсат бериллади.

Қушларнинг ноёб турлари жуда кўп. Рангли, чиройли турлари уйларда сақланади. Чехия, Словакия, Голландия сингари давлатлардаги махсус лабораторияларда қушлар рангини ўзгартириш билан шуғулланишади. Масалан, битта қушнинг ярми яшил,

увоғини қушга берган боладан ёмонлик чикмайди, аксинча, у атрофдагиларга ҳам меҳрибон бўлади. Компьютерда кун бўйи ўтирган боладан хавотир олиш лозим. Агар унга эътибор берилмаса, бора-бора зомбига айланиб қолиши мумкин. Шунинг учун болаларни вақти-вақти билан жониворлар бор жойга олиб бориб туриш керак. Агар бола жониворларни кўрганда нигоҳи бир жойда тўхтаб қолса, демак, унда ҳайрат йўқолмаган, жониворларга меҳрини бера олади. Қушларга меҳр беришни қандай ўратиш мумкин? Баъзан қушга қизиққан болалар ёрдамлашгани келишадди. Уларга қушлардан хабар олиб қўйишни буюра-

ман. Баъзилар буюрган ишингизни мажбуран қиладди. Кимдир агар сув бериб қўй десам, идишчадаги сувни тўкиб, янгисини қуйиб қўя қолади. Кимдир идишнинг ювиб, кейин сув қуяди. Дони қолмаган бўлса дон беради, қафасни тозалаб қуяди. Буюрилган ишни айтганингиздан зиёда қилиб бажаради. Кейин уларга уч сўмлик мардикор ҳақидаги ривоятни айтиб бераман. Қушдан номига хабар олган бола ўзи уялиб қолади.

Бозорда қушга қизиқиб чиққан болаларни кузатаман. Бундай болаларни бозордагилар аллаши, касал

ёки тухумдан яхши чиқмаган, учолмайдиган қушларни сотиши мумкин. Мен уларга кимдан, қандай қуш олишни маслаҳат бераман. Боланинг ҳафсаласи пир бўлмасин дейман. Ҳовлида яшаб, тўрттагина жўжа боқмаган ёки кучук, мушук, балиқ, нима бўлишидан қатъи назар, битта жониворга қизиқмаган боланинг тарбиясидан хавотирланиш керак.

— Мазмунли суҳбатингиз учун раҳмат.

«Ma'rifat» муҳбири
Назира ҚУРБОН
суҳбатлашди.
Б.РИЗОКУЛОВ
олган суратлар.

Ma'rifat

TA'SIS ETUVCHILAR:

O'zbekiston Xalq ta'limi vazirligi, O'zbekiston Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, O'zbekiston Ta'lim, fan va madaniyat xodimlari kasaba uyushmasi Markaziy Kengashi.

Bosh muharrir:
Abdusamat RAHIMOV

Tahrir hay'ati: Jumanazar BEK-NAZAROV, Baxtiyor DONIYOROV, Farrux JABBOROV (bosh muharrirning birinchi o'rinbosari), Baxtiyor YOQUBOV (mas'ul kotib), Husan NISHONOV (bosh muharrir o'rinbosari), Nurlan USMONOV (bosh muharrir o'rinbosari, "Учитель Узбекистана"), Aleksey CHUKARIN (mas'ul kotib, "Учитель Узбекистана"), Sa'dulla HAKIMOV.

Gazeta
O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida № 0067 raqam bilan ro'yxatga olingan.

ISSN 2010-6416

INDEXS: 149, 150. Г-518.
Tiraj 53903.
Hajmi 4 bosma taboq.
Ofset usulida bosilgan,
qog'oz bichimi A-3.

«Ma'rifat»dan materiallarni ko'chirib bosish tahririyat ruxsati bilan amalga oshirish shart.
Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqir qilinmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

Reklama materiallari uchun tahririyat javobgar emas.

MANZILIMIZ: 100083, Toshkent,
Matbuotchilar ko'chasi, 32.

Web-site: www.marifat.uz

TELEFONLAR: mas'ul kotib—233-99-15, umumiy o'rta va maktabgacha ta'lim yangiliklari bo'limi — 236-53-16, fan, oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yangiliklari bo'limi — 236-54-03, adabiyot, madaniyat, kasaba uyushmalari hayoti yangiliklari bo'limi — 236-54-69, ma'naviyat va maktabdan tashqari ta'lim yangiliklari bo'limi — 236-54-23, siyosat, xalqaro hayot va sport yangiliklari bo'limi — 236-55-58, reklama va marketing bo'limi — 233-42-92(faks), 236-54-17.

Bahosi sotuvda
erkin narxda

Dizaynerlar:
Liliya BINASHEVA,
Malohat TOSHOVA.
Nashatchi muharrir:
G'olib BAHROMOV.
Nashatchi:
Jo'rabek JANGIROV.

«Sharq» nashriyot-matbaa
aksionerlik kompaniyasi
bosmaxonasi.

Korxona manzili:
«Buyuk Turon» ko'chasi, 41-uy

Y'za y'kuni — 20.40
Topshirildi — 21.35